

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην Αθωνική πολιτεία, σε μιά απόμερη σκίτη (κάθισμα) κοντά στην θάλασσα, βυθισμένη σε στιβάδες από πυκνά δέντρα, στην κοινοβιακή Μονή του Οσίου Γρηγορίου, εγκαταβιώνει ο Μοναχός Πέτρος.

Ηπειρώτης στην καταγωγή, απ'ένα όμορφο και γραφικό χωριό, την Ανθούσα, που απέχει τρία χιλιόμετρα από την ιστορική Πάργα.

Η ομορφιά της άγριας φύσης, το ευλαβικό ψιθύρισμα που κάνει το κύμα μέσα στα βράχια της ακροθαλασσιάς, η κατανυκτική ατμόσφαιρα της αγιορείτικης πολιτείας, η περισυλλογή που σου δημιουργεί η ηρεμία και η γαλήνη του τόπου, αξιώνει τον π.Πέτρο να μελετάει και να γράφει κατανυκτικά ποιήματα και πρόσφατα δοκιμιακό λόγο, με τον τίτλον «ΕΛΕΥΘΕΡΟΔΟΥΛΙΑ».

Χρησιμοποιεί τον τύπον και τρόπον του βιβλίου της Κλίμακος.

Οι δέκα οκτώ βαθμίδες του κειμένου του μας δίνουν το οντολογικό βάθος της πνευματικής ελευθερίας του ανθρώπου και της καταξίωσης της πνευματικής ζωής.

Με καθαρότητα λόγου, που στηρίζεται στην Αγία Γραφή και στην σοφή διδασκαλία των πατέρων της Εκκλησίας μας, μας δίνει την αληθινή

έννοια της ελευθερίας και των άλλων αξιών που την συνιστούν και προϋποθέτουν.

Εντυπωσιάζει η αποκρυσταλλωμένη πείρα του π.Πέτρου σε όλα τα θέματα, η σαφήνεια, η ευρύτητα της σκέψης, η ψυχολογική εμπάθυνση, η βαθιά του πίστη.

Αν και Μοναχός, εγγίζει ρελαστικά και κοινωνικά θέματα που βρίσκονται σε σχέση με την ελευθερία του ανθρώπου, όπως είναι ο Γάμος, η Δημοκρατία, το επάγγελμα, η δουλεία.

Χωρίς καλογεριστικούς άφορισμούς και μονόπλευρη θεολογική ερμηνεία, με γνώση της σύγχρονης πραγματικότητας στα θέματα αυτά παρουσιάζει την αληθινή τους διάσταση και δίνει την ορθόδοξη ερμηνεία, σύμφωνα με τον ορθό λόγο και την διδασκαλία της Εκκλησίας μας.

Δεν ξεφεύγει από την ορθόδοξη παράδοση και ζωή.

Η ελευθερία είναι πράγματι, όπως τονίζει ο Μοναχός Πέτρος, το ουσιωδέστερο γνώρισμα του Χριστιανού.

«Επ' ελευθερία εκλήθημεν» λέγει ο Λόγος του Θεού. Το αξιολογικό της βάθος στηρίζεται στο «κατ' εικόνα». Τα στοιχεία που την αξιοποιούν είναι, τό πάθος, ή θέληση, ή αγάπη, ή πίστη, ή θυσία, ή αλήθεια κλπ.

Τις έννοιες αυτές ζωντανεύει ο π. Πέτρος και μας δίνει μαζί με το εννοιολογικό του περιεχόμενο το πνευματικό τους νόημα.

Ο φόβος του θανάτου, οι ποινές μετά τον θάνατο, ανταμοιβή με παράδεισο, δεν συνιστούν την πραγματική ελευθερία που διδάσκει ο Χριστιανισμός. Επίσης δεν είναι ελευθερία, σωστά τονίζει, η ικανοποίηση των παθών και των ζωοδών ενστίκτων, η αχαλίνωτη εκπλήρωση κάθε αμαρτωλής σκέψης και επιθυμίας.

Τότε πράγματι έχουμε ανελευθερία. Η υποδούλωση στις αδυναμίες και στις ακόρεστες υλικές απολαύσεις και αναζητήσεις δεν συνιστούν «ελεύθερο άνθρωπο».

Στον πολυτάραχο αιώνα μας, που όλα είναι φοβισμένα και σκοτεινά, όπως λέγει ο ΡΙΛΚΕ, ο άνθρωπος έχει ανάγκη από τις πνευματικές αξίες, αν θέλη να επιβιώσει ηθικά, πνευματικά και βιολογικά.

Ο π. Πέτρος με το βιβλίο του αυτό, μέ πειστικά επιχειρήματα, μας διδάσκει τις αλήθειες που πρέπει να βιώσουμε. Μας εμπνέει και μας φρονηματίζει, γιατί τα λόγια δεν είναι καρπός φιλολογικής μελέτης, αλλά προσωπικής εμπειρίας.

Ο αγιορειτικός μοναχισμός μπορεί να προσφέρει πολλά στον απογοητευμένο άνθρωπο της εποχής μας.

Ο Θεός, εύχομαι να του χαρίσει φωτισμό και δύναμη για να συνεχίσει το πνευματικό επικοινωνητικό του έργο.

Παναγιώτης Κυρούσης
Θεολόγος -Συγγραφέας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τό παρόν δοκίμιον δέν προσβλέπει εἰς λογοτεχνικάς ἢ φιλοσοφικάς ἀξιώσεις. Ἐκφράζει ἀπλά καί ρεαλιστικά σκέψεις, συναισθήματα καί βιώματα τοῦ ἀνθρώπου ἀναλόγως μέ τήν ἐλευθέραν προσωπικήν του βούλησιν.

Ἐάν ἡ συμπεριφορά ἑνός ἀτόμου πρός τόν περιβάλλοντα αὐτόν χῶρον καί χρόνον εἶναι ἔκφρασις καί ἐνέργεια τῆς ἐλευθέρας βουλήσεώς του, τότε εἶναι ἐλεύθερος. Ἀντιθέτως ἐάν ἡ ἐλευθέρα βούλησις του δεχθῇ πάσης φύσεως ἐπιβολήν (ἐπίδρασιν), τότε αὐτή ἡ βούλησις εἶναι ἀνελεύθερη καί ὁ ἴδιος εἶναι δοῦλος, ἐφ' ὅσον ἐπιδροῦν ἐπ' αὐτοῦ δυνάμεις διάφοροι τῆς φυσικῆς του ἐλευθερίας.

Ἡ ἐλευθερία καί ἡ δουλεία εἶναι δύο ἀντίθετες καταστάσεις καί ἡ ἐπίδρασις των εἶναι σταθερά καί σοβαρά εἰς τήν ζωήν τοῦ ἀνθρώπου. Δέν εἶναι δύο ἀφηρημένοι ἔννοιαι, ἀλλά οὐσιαστικά καί στο χεύουν, ἐν τῇ ἀντιθέσει των, εἰς τόν αὐτόν σκοπόν, εἰς τήν ψυχοβιολογικήν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου μέ ἀντίθετον κατεύθυνσιν ἐκάστη.

Μέ αὐτάς τάς σκέψεις προσπαθήσαμεν ἀπλᾶ καί συνοπτικά νά ἀναζητήσωμε δειγματοληπτικά τά αἷτια αὐτῶν τῶν θετικῶν καί ἀρνητικῶν καταστάσεων, τά ὅποια χαρακτηρίζουν καί δια-

μορφώνουν τόν σωματικόν, ἠθικόν καί κοινωνικόν χαρακτήρα τοῦ ἀτόμου, καί κατὰ δύναμιν νά τά ἀναπτύξωμεν.

Πιστεύομεν καί εὐχόμεθα τό ταπεινόν αὐτό κείμενον νά συγκινήσῃ, ὠφελήσῃ καί βοηθήσῃ κάθε καλοπροαίρετον ψυχὴν νά παραμείνῃ εἰς τὴν βουλευτικὴν ἐλευθερίαν της καί ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐπιδεχομένους ἐξωτερικὴν ἐπιβολὴν ἐπὶ τῆς βουλή σεῶς των νά δυνηθοῦν νά ἀποβάλλουν αὐτὴν τὴν ἐπιβολὴν, νά αὐτοκυριρχήσουν εἰς τόν ἑαυτὸν των καί ἀποκτήσουν τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν, ἢ ὁποῖα εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ βάθους καρδίας εὐχαριστῶ τόν Ἱερομόναχον Ἀρτέμιον Γρηγοριάτην καί τόν φιλόλογον καθηγητὴν κ. Γεώργιον Μοραγλῆν, οἵτινες εὐχαρίστως ἐβοήθησαν διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος δοκιμίου, μέ τὰς διορθώσεις καί ὑποδείξεις των, καθὼς καί τόν λίαν ἀγαπητόν θεολόγον-συγγραφέα κ. Παναγιώτην Κυρούσην, ὅστις ἀσμένως ἐδέχθη νά προλογίσῃ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν.

Εὐχομαι ὁ Θεὸς νά χαρίζῃ αὐτοῖς καί τοῖς οἰκείοις αὐτῶν ὑγείαν πνευματικὴν καί σωματικὴν, ἵνα δι' αὐτῶν δοξάζεται καί εὐλογῆται ὁ Τριαδικὸς Θεός.

Πέτρος Μοναχός

ΕΛΕΥΘΕΡΟΔΟΥΛΙΑ

«Οὐ τό μή κολάζεσθαι τοῦτο ἐλεύθερον ποιεῖ
σῶμα, ἀλλά τό ἐν δικαιοσύνη διηνεκῶς».

I. Χρυσόστομος.

α. Ἐλευθερία

Ποῖος δέν θέλει τήν ἐλευθερίαν; Οἱ πάντες
τήν θέλουν καί τήν ἐπιζητοῦν, ἀλλά πρέπει νά
γνωρίζουν εἰς τί συνίσταται καί πῶς ἀποκτᾶται.
Ἀλλά τί εἶναι ἐλευθερία;

Ἐλευθερία θά πῆ καί εἶναι, ἡ ἀνεξαρτησία
καί ἀπαλλαγή ἀπό πάσης ἐπιδράσεως ἢ βίας ἔ-
ξωθεν προερχομένης ἢ ἔσωθεν ἐκ ψυχικοῦ τινος
πάθους (βία, φόβος κ.λ.π.). Ἀλλέως ἐλευθερία εἶ-
ναι ὁ αὐτοπροσδιορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις
προϋποθέτει τήν ἀνεξαρτησίαν ἀπό παντός ἔξα-
ναγκασμοῦ.

Ὁ ἔξαναγκασμός εἴτε ἐξωτερικῶς εἴτε ἐσωτε-
ρικῶς αἶρει τήν αὐτονομίαν τοῦ ἀνθρώπου ἢ τήν
περιορίζει. Ἡ ἐλευθερία διακρίνεται εἰς τήν α)
φυσικήν ἐλευθερίαν, ὅταν οὐδέν ἐξωτερικόν ἢ ὑ-
λικόν πρόσκομμα παρεμβάλλεται εἰς τās ἐνερ-
γείας τοῦ ἀνθρώπου, καί β) εἰς τήν ἠθικήν ἐλευ-
θερίαν, κατὰ τήν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δρᾷ ἄνευ
συγκρούσεως πρὸς ὠρισμένα καθήκοντα.

Εἰς τὰ εἶδη αὐτά ὑπάρχουν πολλοί παράμε-
τροι, εἰς τās ὁποίας ὁ ἄνθρωπος, ὡς πεπερασμέ-

νος, λογικόν καί κοινωνικόν ὄν, δέν εἶναι δυνατόν νά συμφωνήσῃ πρός τόν ἄκρατον φιλελευθερισμόν ἢ περισσότερον εἰς τόν ἀναρχισμόν καί ἀντινομισμόν, κατά τάς ὁποίας ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀπεριόριστος.

Αἱ τοιαῦται ἄκρατοι ἐλευθερίαί ἀπορρίπτονται, διότι ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἀπαιτεῖ οὐχί κατόπιν ἐξωτερικοῦ ἀναγκασμοῦ, ἀλλ' ἐλευθέρως νά ὑποτάσσηται εἰς τόν ἠθικόν νόμον καί νά ἀναγνωρίζῃ ὡς Κύριόν του τόν προσωπικόν Θεόν, τήν αἰτίαν πάσης πνευματικῆς ἠθικῆς καί φυσικῆς τάξεως.

Εἰς τάς παραμέτρους αὐτάς τῆς ἐλευθερίας ἀνήκουν α) ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, νά ἀκολουθῇ τις τήν συνείδησίν του ἀνεμποδίστως, β) ἡ θρησκευτική του ἐλευθερία, νά πιστεῦῃ κατά τήν ἐλευθέραν βούλησίν του, γ) ἡ ἐπαγγελματική ἐλευθερία ἡ ὁποία προϋποθέτει ἀποκλεισμόν φυσικοῦ ἢ ἠθικοῦ ἐξαναγκασμοῦ κατά τήν ἐκλογήν τοῦ ἐπαγγέλματός του, δ) ἡ ἐλευθερία σκέψεως, λόγου, ἐκφράσεως γνώμης κ.λ.π, χωρίς βεβαίως ἡ ἐλευθερία αὕτη νά φθάσῃ εἰς ὑπερβολάς καί ἀσυδοσίαν ἀπειλοῦσα τάς κοινωνικάς ἠθικάς καί πνευματικάς ἀξίας.

Ὁ ἄνθρωπος δύναται διά τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νά ἀνυψωθῇ ἀπό τῆς ἀπλῆς κατωτέρας ὑπάρξεως εἰς μίαν ἀνωτέραν, πρός τό ὑπερβατόν, ὅταν ἀποκτήσῃ συνείδησιν τῶν ὀριακῶν κατα-

στάσεων αὐτοῦ, ὅπως εἶναι ὁ θάνατος, ὁ πόνος, ὁ ἀγών, ἡ ἐνοχή, ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας, ὁ περιορισμός τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως κ.ἄ., διότι ὁ ἀνθρωπος εἶναι τό ἐλευθέρως ἀποφασίζον καί ἐκλέγον ὄν. Κατά τόν ἱερόν Χρυσόστομον· «μόνος ἐστι ἐλεύθερος καί μόνος ἄρχων, ὁ τῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος καί ἐν Χριστῷ ζῶν» καί ἀλλαχοῦ «ἐτιμήθης τῇ ἐλευθερίᾳ, ἵνα τῇ τιμῇ πρὸς ὑπακοήν καταχρήση τοῦ τετιμηκότος».

Αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τῆς ἰδικῆς μας ἐλευθερίας πού ἔχει τήν εὐκαιρίαν ἀνά πᾶσαν στιγμὴν νά ἐπιλέγη τήν ἀγάπην ἢ τόν ἐγωισμόν, νά ἐπικεντρώσῃ τήν προσοχήν μας εἰς τό ἐσωτερικόν τῆς καρδιάς μας, νά ἀγωνίζεται διὰ τήν πνευματικήν εἰρήνευσιν καί ἀποκατάστασίν του εἰς τό ἀρχαῖον κάλλος, πού εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῆς αἰωνίου βασιλείας τῶν οὐρανῶν καί κατορθοῦται μέ κόπον, ἀγῶνας, αὐτοθυσίαν, ταπείνωσιν καί ἀγάπην. Τοῦτο εἶναι εἰς τήν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Θεός κατὰ τήν Γένεσιν ἔπλασε τόν Ἀδάμ ὅλως ἀνθρωποπαθῆ ἐκ τοῦ χοός κατὰ μέν τήν σωματικήν του φύσιν ἀναμάρτητον, κατὰ δέ τήν πνευματικήν του φύσιν, ὡς μεταλαμβάνοντα τῆς Θείας πνοῆς ἐσωτερικῶς, τόν ἔπλασε θεοειδῆ, οὐχί ἀθάνατον.

Οὕτω θεοειδῆς ὢν, ὁ ἀνθρωπος ἔλαβε τήν δυνατότητα νά θεωθῆ, νά γίνῃ θεός κατὰ Χάριν

διά τῆς ἐλευθέρως βουλήσεώς του. Πρὸς τοῦτο ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσε τὸ ἀμετακλήτως αὐτεξούσιον νὰ πορεύεται κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βούλησιν, ἢ νὰ θεωθῆ ἢ νὰ ἀποθάνῃ: «ἐν ἧ ἂν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε».

Οἱ πρωτόπλαστοι ἔζων ἐν τελείᾳ ἀρμονίᾳ πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τὴν περιβάλλουσαν αὐτοὺς φύσιν.

Τὸ σῶμα των σχετικῶς ἄφθαρτον, εἶχον τὴν δύναμιν τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἐάν συνεμορφοῦντο πρὸς τὴν θείαν ἐντολήν καὶ δέν ἡμάρτανον. Διὰ τῆς παραβάσεως αὐτῆς ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὁ θάνατος κατὰ τὴν δήλωσιν τοῦ Θεοῦ, ἦτο ἐπακόλουθον τῆς ἀμαρτίας· «τά ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος».

Ἀπέλαβον δέ σχετικῆς τελειότητος ἐπιδεικτικῆς βελτιώσεως ἢ χειροτερεύσεως διὰ τῆς καλῆς χρήσεως καὶ ἐμπεδώσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρηθέντων αὐτοῖς πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἱκανοτήτων, τῆ ἀρωγῆ τῆς θείας Χάριτος. Κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν· «ἐποίησεν αὐτόν (τὸν Ἀδάμ), ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον.... ἐποίησεν δέ αὐτόν φύσει ἀναμάρτητον, ὡς μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμαρτίαν, οὐκ ἐν τῇ φύσει τὸ ἀμαρτάνειν ἔχοντα, ἐν τῇ προαιρέσει δέ μᾶλλον, ἥτοι ἐξουσίαν ἔχοντα μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ, τῇ θείᾳ χάριτι, ἢ τὸ τρέπεσθαι ἐκ τοῦ καλοῦ ἐν τῷ κακῷ γίνεσθαι, τοῦ Θε-

οὐ παραχωροῦντος διὰ τό αὐτεξούσιον, οὐκ ἀρε-
τή γάρ τό βία γινόμενον».

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκ τῶν κεν-
τρικῶν αἰτημάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ καί κατα-
κλύζει τό ἱερόν Εὐαγγέλιον καί τάς ἀποστολικάς
ἐπιστολάς. Ὁ Ντοστογιέβσκυ ἀπευθυνόμενος
πρός τόν Χριστόν, λέγει· «Σύ ἐπεθύμησας τήν ἐ-
λευθέραν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα οὗτος ἐ-
λευθέρως ἔρχεται πρὸς Σέ θελγόμενος καί αἰχ-
μαλωτιζόμενος παρά Σοῦ».

Τό τιμητικόν χάρισμα τῆς ἐλευθερίας ἐδόθη
εἰς τόν ἀνθρώπον νά τό χρησιμοποιήσῃ εἰς ὑπα-
κοήν πρὸς Αὐτόν πού τόν ἐτίμησε, διότι προϋπό-
θεσις τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἡ πίστις πρὸς τόν ὑπα-
κούοντα ἄνευ σχολίων ἢ κρίσεων: «ὑπακοῆς ἡ
πίστις δεῖται, οὐ πολυπραγμοσύνης. Καί ὅταν ὁ
Θεός ἐπιτάτῃ, πείθεσθαι οὐ πολυπραγμονεῖν
χρή» κατά τόν θεῖον Παῦλον εἰς τήν πρὸς Ρω-
μαίους ἐπιστολήν του, χωρίς τοῦτο νά σημαίνῃ
κατάργησιν τῆς ἀνεξαρτησίας ἢ ἀφάνειαν τῆς
αὐτεξουσιότητος, διότι ὡς προελέχθη, αὗται ἐδό-
θησαν ἀμετακλήτως.

Ἐλεύθερος ἀνθρώπος εἶναι, ὅστις προσηλώ-
νεται ὀλόκληρος εἰς τήν θεωρίαν τῶν μή βλεπο-
μένων.

Ὁ πραγματικά ἐλεύθερος ἀνθρώπος δεσμεύει
τόν ἑαυτόν του καί καθ' ὃ μέτρον δεσμεύεται, τό
πνεῦμα του λαμβάνει τό χάρισμα τῆς ἐλευθερί-

ας. Δεσμεύει τὰ πάθη του, ἵνα μὴ αὐτὰ κατακυριεύσουν τοῦ πνεύματός του. Ἀληθινή ἐλευθερία εἶναι ἡ διαρκῆς διαμονή εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Θεός χορηγεῖ τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐλεύθερος «οὐ δέ τό Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία».

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἐλεύθερος, ὅταν παύη νὰ ἐξαρτᾶται καὶ νὰ εἶναι συνδεδεμένος μέ τὴν ὕλην καὶ τὰ ἐγκόσμια, πρῶγμα δύσκολον, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκατόρθωτον. Ὅταν ἡ προσκόλλησις του εἶναι πρὸς τὸν Θεόν καὶ πρὸς Αὐτόν ἐλπίζει, τότε παραθεωρεῖ κάθε τι τό ὑλικόν, διότι πληροῦται ὑπὸ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ζητεῖ πρῶτον τὴν Βασιλείαν τοῦ Οὐρανοῦ, τότε τὰ πάντα προστίθενται αὐτῷ, ὅπως λέγει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος: «οὐδέν ἔχομεν καὶ τὰ πάντα κατέχομεν». Μεγαλυτέρα εὐχέρεια ὑπάρχει εἰς τὸν μοναχισμόν καὶ ἰδιαίτερα εἰς τὸν ἀγιορειτικόν μοναχισμόν, οὐχὶ διότι εἶναι εἰς ἀνωτέρα πνευματικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ διότι ὁ περιβαλλοντικός χῶρος προσφέρεται περισσότερον παρὰ εἰς τὸν κόσμον μοναχισμόν.

Διὰ νὰ γίνη καλύτερα κατανοητόν τοῦτο, ἐπιλεκτικῶς θά ἀναφερθῶ εἰς τέσσαρες περιπτώσεις.

Εἶχα τὴν τιμὴν καὶ εὐλογίαν νὰ γνωρίσω τρεῖς ἡσυχαστάς, τῶν ὁποίων ἡ πτωχεία των ἦτο

εἰς ὅλα τὰ μεγαλεῖα της. α) Τοῦ ἑνός τό ἐργόχειρον ἦτο νά πλέκη κοφίνους μικροῦ μεγέθους, τῶν ὁποίων τήν ἀξίαν εἶχεν κοστολογήσει εἰς δραχμάς τριάκοντα (30) πρό τριακονταετίας. Οὗτος μετέβη εἰς μίαν ἀγιορειτικὴν καλύβην, προκειμένου νά πωλήσῃ τό ἐργόχειρόν του. Ὁ γέρον τῆς καλύβης, θεωρῶν εὐτελές τό τίμημα, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καί τῆς ἀποστάσεως ὅπου ἐχώριζε τὰς δύο καλύβας, τοῦ ἔδωσε πενήκοντα δραχμάς, τὰς ὁποίας μετὰ δυσκολίας παρέλαβε καί ἀνεχώρησεν.

Τήν ἐπομένην πρὶν ἢ χαράξῃ, μετέβη πάλιν εἰς τήν καλύβην ὅπου ἐπώλησε τό ἐργόχειρον καί ἐπέστρεψε τό ἐπί πλέον ποσόν τῶν εἴκοσι (20) δραχμῶν, δηλώσας ὅτι ὅλην τήν νύκτα δέν ἠδυνήθη νά κοιμηθῇ, φοβούμενος μήπως ὁ Κύριος τόν κρίνει ὡς αἰσχροκερδῆ καί πλεονέκτην.

Ὁ ἴδιος διὰ κάποιαν ὑπόθεσιν του ἦλθεν εἰς τήν Ἱερὰν Μονήν μας. Φεύγοντας, ἕνας λαϊκός ἐπισκέπτης, ἀπό τήν ὅλην του παρουσίαν, κατάλαβε τήν ἔνδοιαν του καί τήν πιθανήν οικονομικὴν ἀνάγκην του, ἔσπευσε καί τοῦ ἔδωσεν ἕνα διὰ τήν ἐποχὴν ἐκείνην οὐχί εὐκαταφρόνητον χρηματικόν ποσόν. Ὁ ἡσυχαστής, τό ἔλαβε καί ἀφοῦ τό ἐκράτησεν ὀλίγον εἰς τὰς χεῖρας του, ἐκοίταξεν τόν δωρητὴν, ἐχαμογέλασε καί μέ ἀπόλυτον ἠρεμίαν τοῦ λέγει «εὐχαριστῶ, πάρα πῖσω εὐλογημένε. Τί νά τὰ κάνω, δέν μοῦ χρειά-

ζονται» καὶ ἀνεχώρησεν. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος.

β) Τόν δεύτερον τόν ἐπεσκέφθη εἷς ἱεροδιάκονος ἀνήκων εἰς συνοδίαν οικονομικῶς εὐκατάστατον, ὡς ὁ ἴδιος μοῦ ἐδιηγῆθη. Ἡ καλύβη τοῦ ἡσυχαστοῦ πλινθόκτιστος μέ τήν ἐλαχίστην ἐπιτρεπτήν διάστασιν, ἐπιπλωμένη δι' ἑνός μόνον σκαμνίου, τό ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖ πρὸς ἀνάπαυσιν κατὰ τάς πολυώρους μακράς προσευχάς καί ἀγρυπνίας.

Ἄφου συνεζήτησαν ἐπ' ἄρκετόν, λαμβάνει τό σκαμνίον, ἔστρωσεν ἕν τεμάχιον πανί καί προσέφερε μία τομάτα καί ὀλίγον παξαμαῶν, διπυρίτην, περισσεύματα κλάσματα τῶν μοναστηριακῶν τραπεζῶν ἐκ δευτέρου ἐψημμένα, τήν ὁποίαν τομάτα θά ἔτρωγε μετὰ τήν δύσιν τοῦ ἡλίου, λέγων· «ἀδελφέ, ἔλα νά συμφάγωμεν, εὐλόγησον τήν τράπεζαν».

γ) Εἰς τήν Νέαν Σκήτην εἶχεν ἐγκαταβιώσει ὁ Μοναχός Δ..., ὅστις ἡσχολεῖτο μέ τό ψάρεμα. Μίαν ἡμέραν ἠγκυροβόλησεν ἕν κότερον, καί μέ ἕν ταχύπλοον σκάφος ἐπλησίασαν εἰς τήν προβλήτα τῆς Σκήτης δύο ἄνδρες. Ἐκεῖ ὁ ἐν λόγῳ Μοναχός ἡσχολεῖτο μέ τήν λέμβον του. Τόν ἐπλησίασαν καί εὐγενικά τόν ἐχαιρέτησαν. Ἦσαν ἄγνωστοι εἰς αὐτόν ἀμφοτέρω. Συζητῶντας ἐπί πολλήν ὥραν τουρκιστί, -ἦτο Μικρασιάτης-

ἐγένετο καί ἡ σχετική γνωριμία. Ὁ Μοναχός οὐδὲν ἄλλως ἐξεπλάγη, ὅταν ὁ ἐπισκέπτης τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ὁ μέγας Ὠνάσης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας Τσῶρτσιλ.

Ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεώς των, ὁ Ὠνάσης τὸν ἠρώτησεν, τί ἤθελε νὰ τοῦ δώσει. Καί ὁ ἀπλὸς καὶ ἀγαθὸς Μοναχὸς τοῦ ἀπάντησε μὲ ἀπλότητα καὶ ἀγαθοσύνη. «Τίποτα ἀδελφέ, ἐλάτε εἰς τὴν καλύβην μου νὰ σᾶς κερᾶσω ἕνα ρακί».

Ὁ Ὠνάσης ἐκπληκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μοναχοῦ, τὸν ἐκοίταξε μὲ θαυμασμόν, ἐχαμογέλασε καὶ ἐξήγησεν εἰς τὸν Τσῶρτσιλ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ γέροντος Δ., τὸν ἀποχαιρέτησαν καὶ οἱ δύο ἐγκάρδια καὶ ἀνεχώρησαν.

Αἱ δειγματοληπτικαὶ αὐταὶ περιπτώσεις εἶναι ἱκαναὶ νὰ δείξουν τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον, ὅστις ἐξαρτᾶται καὶ ἔχει δοθεῖ ὀλοκληρωτικὰ εἰς τὴν Χάριν καὶ μέριμναν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπάξια, ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ θείου Παύλου· «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοί Χριστός». Τὴν φροντίδα καὶ μέριμναν τῆς ζωῆς των ἔχουν ἀναθέσει εἰς τὸν Χριστόν, σύμφωνα μὲ τὸν προφητάνακτα Δαυῖδ «ἐπίρριψον τὴν μέριμνάν σου ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸς διαθρέψει ὑμᾶς», ὅπως διέτρεφε

καί τόν προφήτην Ἡλίαν, τόν Παῦλον τόν ἀπλοῦν κᾶ.

Ἡ ἀληθινή ἐλευθερία εἶναι μία ἀνάστασις ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ οὐσία τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας, ἔγκειται εἰς τό νά ὀρίζη ἡ ἰδία ἐν πᾶσι τόν τρόπον τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, ἔξω πάσης ἐξαρτήσεως, ἔξω παντός περιορισμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δέν ἔχει.

Οἱ πρωτόπλαστοι δέν ἔμειναν εἰς τήν ἀρχέγονον ἀναμαρτησίαν των, ἀλλά διά τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἐξέπεσαν ἀπ' αὐτῆς καί οὕτω παρεδόθησαν εἰς τήν φθοράν καί τόν θάνατον.

β. Θάνατος

Ὁ θάνατος εἶναι τερματισμός τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πρωτόγονοι λαοί ἐπίστευον ὅτι ὁ νεκρός ἄνθρωπος ἐξακολουθῆ νά ζῆ μίαν ἄλλην διαφορετικήν ἀπό τήν ἐπίγειον ζωήν, δι' αὐτό καί ἐθεώρουν ἱερόν καθῆκον νά ἐνταφιασθῆ ὁ νεκρός. Αἱ ὑλιστικάί κοσμοθεωρίαι θεωροῦν τόν θάνατον ὡς ὀριστικόν τέρμα τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐχόντων ἀτομικήν ὑπόστασιν.

Ἀντιθέτως αἱ Ἰνδικαί καί βουδιστικά φιλοσοφία ἀντιλαμβάνονται τὸν θάνατον ὡς μεταβατικὸν στάδιον, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ δυνατὴν τὴν εἰς νέον σῶμα ἐνσωμάτωσιν τῆς ψυχῆς. Ἐκ τῶν θεωριῶν τούτων προέκυψεν ἡ θεωρία τῆς μετεμψυχώσεως.

Κατὰ τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν, ὁ ἄνθρωπος ἐμπλεκόμενος εἰς τὰς μηδαμινότητας τῆς καθημερινότητος, χάνει τὴν συνείδησιν τῆς αὐθεντικῆς ὑποστάσεώς του. Ὅταν ὅμως ἀναλογισθῇ τὸν θάνατον, τότε ἀντιλαμβάνεται τὴν ὑπόστασίν του, ὡς πεπερασμένον σύνολον, κατανοεῖ τὴν εὐθύνην του καὶ ὑψοῦται ὑπεράνω ἀπὸ τὰς ἐμπλοκάς, αἵτινες τὸν ἀπειλοῦν νὰ καταβιβάσωσι αὐτόν εἰς τὴν καθημερινότητα.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ περὶ τοῦ θανάτου θεωρία εἶναι διάφορος. Κατὰ τὸν ἱερόν Χρυσόστομον, «ὁ θάνατος εἶναι ἀποδημία πρόσκαιρος, ὕπνος μακρότερος τοῦ συνήθους, διότι ὁ Χριστὸς τὴν προσηγορίαν τοῦ θανάτου μετέβαλεν, οὐκέτι γὰρ λέγεται θάνατος, ἀλλὰ κοίμησις καὶ ὕπνος». Μὲ τὸν θάνατον ἡ ψυχὴ, ἀθάνατος οὕσα, ἀποχωρίζεται τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον νεκροῦται καὶ διαλύεται, καὶ εὐθέως σήπεται, ἵνα ἴδῃς γυμνὸν τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος, προκειμένου, ἀφ' ἐνός μὲν ἵνα μὴ ἡ ἁμαρτία μένη ἀθάνατος, δεδομένου ὅτι τὸ σῶμα ἡμάρτησε, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ-

το ἀπελεύθερον τῆς ἁμαρτίας, ἀναγεννημένον καί πνευματικόν ἐνωθῆ με τὴν ψυχὴν, τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν.

Πιστεύων εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς εἰς Ἄδου καθόδου τοῦ Κυρίου δι' οὗ ἐθανατώθη ὁ θάνατος «θανάτῳ θάνατον πατήσας», ἠλευθερώθη καὶ «μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν».

Ὁ θάνατος μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου ἦτο διὰ τὸν ἄνθρωπον τραγωδία λόγῳ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, ὅστις τὸν εἶχε καταστήσει δοῦλον αὐτοῦ. Ὁ πνευματικῶς ἐλεύθερος ἄνθρωπος δὲν φοβεῖται τὸν θάνατον, διότι θεωρεῖ αὐτὸν λύτρωσιν καὶ ἔνωσιν μετὰ τὸν Θεόν. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει: «ὁ τὸν θάνατον δεδουκῶς, δοῦλός ἐστιν. Ὁ τὸν θάνατον μὴ δεδουκῶς, ἔξω τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου ἐστίν». Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐξόδιον ἀκολουθίαν, ψάλλει: «θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι, ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον». Τοῦτο δὲ διότι ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος εἶναι ὀδυνηρὸς διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐν ἀμετανοησίᾳ ἀποθανόντας.

Μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὁ ἄνθρωπος ἠλευθερώθη τῶν δεσμῶν τοῦ θανά-

του. Ἐλεύθερος πλέον οὐχί μόνον δέν φοβεῖται αὐτόν, ἀλλά καί τόν περιφρονεῖ καί ἐνίοτε τόν ἐπιζητεῖ ὡς αἱ περιστάσεις τό ἐπιβάλλουν, ὅπως πολλοί μάρτυρες ἔπραξαν προκειμένου τό συντομώτερον νά μεταβοῦν καί ἐνωθοῦν μετά τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται βεβαίως, ὅταν διά τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως του κατευθύνει τήν ἐλευθερίαν καί ἔφεσιν του πρὸς τό ἀγαθόν, πρὸς συνάντησιν καί κοινωνίαν μετά τοῦ Θεοῦ, ὅπως συνέβη μέ τήν Θεοτόκον, ἣτις ὅλην τήν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως της καί τοῦ νοός κατήύθηνε πρὸς τόν Θεόν καί διετήρησε σῶμα καί ψυχὴν ἐν ἄκρᾳ καθαρότητι, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐνοικήσῃ ἐν αὐτῇ ὁ Χριστός.

Ὁ Ἀδάμ διά τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως αὐτοῦ παραβάς τήν ἐντολήν, κατά δύο τρόπους ἀπώλετο. Ἐνα μὲν τό «ὅτι ἀπώλεσε τό κτῆμα, τό καθαρὸν τῆς φύσεως αὐτοῦ τό ὠραῖον, τό κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, ἕτερον δέ ὅτι ἀπώλεσεν αὐτὴν τήν εἰκόνα, ἐν ἣ ἀπέκειτο αὐτῷ κατ' ἐπαγγελίαν ἢ ἐπουράνιος πᾶσα κληρονομία. Ἐπειδὴ κακὰ ἔσχε διανοήματα καί λογισμούς, ἀπώλετο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Οὐ λέγομεν δέ ὅτι τό ὅλον ἠφανίσθη καί ἀπέθανεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπέθανε, τῇ δέ ἰδίᾳ φύσει ζῆ», κατά τόν Μακάριον τόν Αἰγύπτιον.

Ὁ Ἀδάμ μετά τήν πτῶσιν δέν ἀπέθανε σωματικῶς, διότι ἔζησε περίπου μίαν χιλιετίαν μετά

τήν παράβασιν, ἀλλ' ἀπέθανε τόν ἐσωτερικόν θάνατον, τόν θάνατον τῆς ψυχῆς, τόν ἀποχωρισμόν ἀπό τοῦ Θεοῦ (διότι ἡ ψυχή εἶναι ἀθάνατος), ἀφοῦ ἀπώλεσε τήν ἐνυπάρχουσαν ἐν αὐτῷ θεϊαν Χάριν.

Ἐάν ὁ Ἀδάμ ἔμενεν ἀθάνατος καί τό σῶμα του ἄφθαρτον, τό παράδοξον τοῦτο θαῦμα μετά τήν πτώσιν, θά ἔπραττεν ὁ ἄνθρωπος τό ἀγαθόν ἐξ ἀνάγκης διά νά μείνη τό αὐτεξούσιον ἀμετάτρεπτον ὡς ἐδόθη εἰς τόν Ἀδάμ, καί οὐχί ἐλευθέρα βουλήσει. Διά τόν λόγον τοῦτον, ἐπέτρεψεν ὁ Θεός τόν σωματικόν θάνατον, ἵνα μή ἡ ἁμαρτία μείνη ἀθάνατος, ἀφοῦ διά τῆς παρακοῆς ὁ Ἀδάμ ἀπώλεσε τήν ἀναμαρτησίαν, ἐνῶ ἡδύνατο νά τήν διατηρήσῃ.

Ἡ ὑπακοή εἶναι ὑποταγή τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν βουλήν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία εἶναι θάνατος καί παρακοή, τήν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Ἀδάμ. Μέ τόν σωματικόν θάνατόν του ἀπέθανε καί ἡ ἁμαρτία.

Ὅμως τόσον ὁ Ἀδάμ ὅσον καί ὁ μεταπτωτικός ἄνθρωπος διετήρησαν τό αὐτεξούσιον τό ὁποῖον λόγω τῆς πτώσεως ἔλαβε κατά τό πλεῖστον μορφήν πάθους ποικίλης μορφῆς.

γ. Πάθος

Ὁ ὄρος πάθος ἀπό φιλοσοφικῆς ἐπόψεως, σημαίνει τό ἐνστικτώδες καί ἄλογον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Χρησιμοποιεῖται δέ καί πρὸς δήλωσιν τοῦ συναισθήματος.

Ὅλοι αἱ ἐνστικτώδεις καί στερούμεναι λόγου ἐνέργειαι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, αἱ ὁρμαὶ καί τὰ συναισθήματά της, εἶναι πάθη. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὰ τὰ πάθη πρέπει ἀρμονικὰ νά τὰ ρυθμίζῃ καί καθοδηγῇ ὑπὸ τοῦ λόγου καί νά προσδίδῃ μέτρον ἀρμονικῆς μορφῆς εἰς αὐτάς, σύμφωνα μέ τὴν ἀριστοτέλειον φιλοσοφίαν.

Εἰς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ὁ ὄρος πάθος δηλοῖ τὴν σταθεροποιηθεῖσαν ἠθικὴν ἀσθένειαν (πάθος πλεονεξίας, μέθης, ἀκολασίας κ.λ.π).

Τὰ πάθη εἶναι μία ἐρριζωμένη κατάστασις κακίας, εἶναι κατάληψις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ἀσθένειαν. Ἡ ἠθικὴ αὐτὴ ἀσθένεια εἶναι ἐκουσία ὑποδούλωσις τῆς ψυχῆς εἰς πράγματα ἢ καταστάσεις καί ὑπερβολικὴ προσκόλλησις εἰς αὐτά.

Μία τοιαύτη κατάστασις ἐπηρεάζει τὸν ἐμπαθῆ, ἐξουδετερώνει τὴν ἐλευθέραν διαπροσωπικὴν σκέψη καί κρίσιν του καί ἐξουθενώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀτόμου, καί τὸν ὀδηγεῖ εἰς πλήρη ὑποδούλωσιν.

Ἡ ἐλευθερία τῆς ζωῆς φανερώνει ὅτι καμμία πνευματικὴ καί ἠθικὴ ἀσθένεια τῆς ψυχῆς μένει ἀθεράπευτη. Ὁ ἄνθρωπος πού συνδέεται μέ τὸν

Θεόν, εἰς τό πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον θεραπεύεται ἀπό τά πάθη τῆς ψυχῆς του, ἀλλά ἀλλάζει καί τήν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν, διότι ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ ἀκτινοβολεῖ εἰς τό πρόσωπόν του.

Αἰτία τοιούτων παθῶν κατά τήν χριστιανικήν ἠθικήν, εἶναι ἡ ἔμφυτος πρὸς τό κακόν ροπή μετά τήν πτώσιν. Διά τήν ἠθικήν θεραπείαν τούτων προηγεῖται πάντοτε ἡ ταπεινοφροσύνη καί ἡ θεία Χάρις.

Κατά τήν ψυχολογικήν φιλοσοφίαν, πάθος εἶναι πᾶσα ψυχική ἕξις παρεκκλίνουσα τοῦ ὑγιοῦς καί κανονικοῦ, πού τελικά εἶναι ἡ στέρησις τῆς ψυχικῆς ἐλευθερίας, ἐφ' ὅσον εἶναι προσκόλλησις ἢ ὑποδούλωσις εἰς ὠρισμένας καταστάσεις.

Ἡ αἰχμαλωσία αὐτή τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἰς τά αἰσθητά πράγματα καί ἡ ὑποδούλωσις του εἰς τά πάθη κλείουν τήν ὁδόν διά τήν κοινωνίαν μετά τοῦ Θεοῦ καί τοῦ συνανθρώπου. Τά πάθη αὐτά στεροῦν τήν προσωπικήν ἐλευθερίαν του νά προχωρήσῃ πρὸς τήν κατά Θεόν ἐλευθερίαν.

Ὅπως τονίζουν καί οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας, θά πρέπει τά πάθη νά μεταστραφοῦν εἰς ἀγαπητικήν διάθεσιν πρὸς τόν Θεόν, διά νά ὀδηγηθῇ εἰς τήν σωτηρίαν καί τήν θέωσιν. Ἀλλέως συρόμενος ὑπό τῶν παθῶν τῆδε κακεῖσε, θά ζῆ

εἰς τό σκότος. Κατά τόν Μέγαν Βασίλειον· «οὔτε ἀκάθαρτος καθρέπτῃς ἤμπορεῖ νά δεχθῇ τὰς ἀντανακλάσεις τῶν εἰκόνων, οὔτε ψυχὴ κατειλημμένη ἀπό τὰς βιοτικάς φροντίδας καί σκοτισμένη ἀπό τὰ πάθη τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ἤμπορεῖ νά ὑποδεχθῇ τὰς ἐλλάμψεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ἐπάρχει ὅμως καί ἡ θετικὴ ἀξιολόγησις τοῦ πάθους, κατὰ τὴν ὁποίαν δέν πρέπει νά νοηθῇ νοσηρὰ τάσις πρὸς ὠρισμένα ἀντικείμενα, ἀλλὰ ὡς ἰσχυρὰ ψυχικὴ ὁρμὴ, συναισθηματικῆς μέν μορφῆς καί κατὰ βάσιν ἄλογος, ὅμως κατευθύνεται πρὸς ἰδανικούς ἢ ἀξιολογικούς στόχους, ὅπως μεγάλα ἔργα ἢ ἡρωϊκαὶ πράξεις, αἵτινες γίνονται διὰ τῆς θελήσεως.

δ. Θέλησις

Θέλησις ἢ βούλησις ἐν τῇ ἠθικῇ ἐννοίᾳ καλεῖται ἡ ἐμφυῆς δύναμις τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις ρυθμίζει τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, ὥστε ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιδράσεως τῶν ποικίλων ἐσωτερικῶν ἐλατηρίων ἢ ἐξωτερικῶν αἰτίων, νά ποιῇ ἐλευθέρως ἐ-

κλογὴν καὶ νά ἀποφασίζῃ νά πράττῃ τό ἀγαθόν ἢ τό κακόν.

Εἶναι ὅμως τῷ ὄντι ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος νά πράττῃ ὡς ἀπόλυτον ἐκλογὴν του ὅ,τι πράττῃ, ἢ ἡ ἐλευθέρα ἐκλογή του εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης;

Ὁ ἄνθρωπος ἐπροικίσθη μέ τό ἀμετάκλητον χάρισμα τῆς αὐτεξουσιότητος ἢ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καί ἡ βούλησις του εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα καί ἀνεξάρτητος ἀπό ἐξωτερικῶν καί ἐσωτερικῶν αἰτίων καί οὕτω πράττει κατ' ἐλευθέραν ἐπιλογὴν. Τοῦτο καλεῖται « αὐταρχία ».

Ὑπάρχει ὅμως καί ἕτερα κατάστασις, ἣτις καλεῖται « ἕτεραρχία ἢ τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης », κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι ἐλευθέρα, ἀλλὰ ὑποτάσσεται εἰς τόν νόμον τῆς αἰτιότητος, συνεπεία ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν αἰτίων πάσης πράξεως.

Βάσει αὐτοῦ ἡ ἀλληλουχία μεταξύ τῆς βουλήσεως καί τῶν αἰτίων, ἅτινα προηγοῦνται τῆς βουλήσεως, αὕτη ἀναγκαίως ἀκολουθεῖ τόν νόμον τῆς αἰτιότητος.

Θεολογικῶς οἱ Πατέρες καί ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς σθεναρῶς ἀποφαίνονται περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐταρχίας τῆς καλουμένης « αὐτεξουσιον » τοῦ ἀνθρώπου, βάσει τοῦ ὁποίου τίθεται ἡ ἀρχή τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἐπί τοῦ Σταυροῦ θυσία τοῦ Χριστοῦ ἠλευθέρωσε τόν ἄνθρωπον ὀλοκληρωτικῶς κατά τόν νοῦν, κατά τό πνεῦμα καί κατά τήν σάρκα. Ἰδιαίτερα δέ κατά τήν βούλησιν, ἥτις διατελεῖ ἀπολύτως ἐλευθέρα, ἐφ' ὅσον δέν ἀντιστρατεύεται πρὸς τήν θεϊαν Χάριν. Αὐτήν τήν θέλησιν καί ἐλευθερίαν εἶχεν ὁ Ἀδάμ ὡς δῶρον Θεοῦ, διά νά πράττῃ ἐλευθέρως τό ἀγαθόν, ὡς εἶχε καί τό αὐτεξούσιον εἰς τήν φύσιν του, ἐνῶ τήν ἀναμαρτησίαν του ἔξωθεν καί ἐξηρτάτο ἀπολύτως ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

ε. Φόβος

Σήμερον πού ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου διακατέχεται ἀπό τό καταναλωτικόν πνεῦμα, τό ὁποῖον παραθεωρεῖ τήν πνευματικὴν ζωὴν, στερεῖ ἀπό τόν ἄνθρωπον τήν ἐλευθερίαν καί τόν κάνει ὑποχείριον τοῦ διαβόλου, ὑπόδουλον τῶν παθῶν του. Δι' αὐτό διακατέχεται ἀπό φόβον, αἰσθάνεται ἀπελπιστικά μόνος καί κυριεύεται ἀπό συμπλέγματα, τά ὁποῖα δημιουργοῦν εἰς τήν ψυχὴν μεγάλα προβλήματα, ἀφοῦ ἔχασε τήν προσωπικὴν του ἐλευθερίαν.

Ὁ φόβος πού διακατέχει τόν ἄνθρωπον, εἶναι ἓνα ψυχοβιολογικόν φαινόμενον αὐτοῦ καί ἐνεφανίσθη μεταπτωτικῶς, καθ' ὅτι πρὸ τῆς πτώσεως δέν ὑπῆρχεν. Ὁ Ἀδάμ μετὰ τήν πτώσιν ἠ-

σθάνθη τό αἶσθημα τοῦ φόβου, (ἀκήκοα Κύριε τῆς φωνῆς σου καί ἐφοβήθην.)

Ἡ πτώσις ὡς ἄρσις τῆς κοινωνίας μετά τοῦ Θεοῦ γεννᾷ τό βίωμα τοῦ φόβου, ὅστις χαρακτηρίζει τόν ἄνθρωπον εἰς τήν σχέσιν αὐτοῦ πρός τόν Θεόν, τόν κόσμον καί τόν ἑαυτόν του.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τῆς κοινωνίας μετά τοῦ Θεοῦ εἶναι δι' αὐτόν μέγα κενόν καί αὐτό τό κενόν τοῦ δημιουργεῖ τό βίωμα τοῦ φόβου. Ἔτσι εὐρίσκεται εἰς μίαν κατάστασιν, τῆς ὁποίας τά ὅρια εἶναι ἀπό τήν μίαν ἤ ἐνοχή τῆς πτώσεως καί ἀπό τήν ἄλλην ἤ δικαίωσις αὐτοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως ἀπώλεσε τήν προσωπικήν του ἐλευθερίαν, τήν ὁποίαν εἶχε πρό τῆς πτώσεως, τήν ἐλευθερίαν τῆς θείας Χάριτος, δι' αὐτό καί προσπαθεῖ νά πλησιάσῃ τόν Θεόν, ὡς Σωτήρα σαρκωθέντα ἐν τῇ ἰστορίᾳ.

Ὁ φόβος διακρίνεται εἰς δύο εἶδη α) τόν πρωτογενῆ, ἀόριστον, ἀσυνείδητον καί μὴ ἐξαρτώμενον ἐκ λογικῶν παραγόντων καί β) τόν δευτερογενῆ, ἀντικειμενικῶς, συνειδητῶς καί λογικῶς ὀριζόμενον, ὅστις ἐμφανιζόμενος ὡς ἀκολουθία τῆς πτώσεως, προϋποθέτει κάποιαν ἐμπειρίαν.

Ὁ φόβος γενικώτερον ὑποδιαίρεῖται α) εἰς τόν φόβον τῆς ζωῆς ἤτοι τόν φόβον τῆς ἀβεβαιότητος τῶν δυνατοτήτων τῆς ζωῆς. β) Εἰς τόν φόβον τοῦ κόσμου, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ζῆ εἰς μία ξέ-

νην πρὸς αὐτόν φύσιν, καί γ) εἰς τὸν ἐσωτερικὸν φόβον, ἦτοι εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀσυμφωνίαν τῆς προσωπικῆς του ὑπάρξεως.

Εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ὁ φόβος εἶναι ἀκολουθία προσωπικῶν ἁμαρτιῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ἀντιθέτως εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου εἰσηλθεν εἰς τὴν φύσιν καὶ ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου Αὐτός ὁ Θεός. Τότε ὁ φόβος καὶ ἡ ἀμφιβολία ἀντικαθίστανται μὲ τὴν ὑπακοήν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλευθερίαν, διότι ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη Αὐτοῦ «ἔξω βάλλει τὸν φόβον» καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀναγεννηθεὶς ἄνθρωπος, ἀποβάλλει τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου, συναντᾷ τὸν Θεόν καὶ μετέχει Αὐτοῦ, ἀποκτᾷ τὴν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἐλευθερίαν, τὸ δῶρον τῆς Θείας Χάριτος. Τότε ὁ ἄνθρωπος ζῆ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Χάριτος, συνειδητοποιεῖ τὴν ἀυθεντικότητά τῆς καταγωγῆς του καὶ αὐτὴ ἡ βεβαιότης τοῦ δημιουργεῖ πίστιν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Θεόν.

Αὐτὴ ἡ πίστις καὶ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ὑπέρβασις τοῦ φόβου πρὸς τὸν Θεῖον. Ἔτσι ἡ συνάντησις μετὰ τοῦ Θεοῦ δέν γίνεται ἐνεκεν φόβου, ἀλλ' ἐλευθέρως ἐν πνεύματι ἀγάπης.

Οὕτως εὐρίσκεται συνεχῶς εἰς μίαν ἀντίθεσιν μεταξύ ἀληθοῦς ἐλευθερίας καί ψευδωνύμου ἐλευθερίας.

στ. Ἀλήθεια

Τί εἶναι ἀλήθεια; Κατά τούς ἐπιστήμονας, εἶναι οἱ φυσικοί νόμοι. Ἡ ὑπό τὰς αὐτάς συνθήκας καί κατά τόν αὐτόν τρόπον ἐπανάληψις παντός φαινομένου.

Ἀπό θρησκευτικῆς ἐπόψεως, πηγή τῆς ἀληθείας εἶναι ὁ Θεός, «ἐγώ εἰμί ἡ ὁδός καί ἡ ἀλήθεια», καί ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ θείῳ λόγῳ, ὡς κανὼν τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν. Τοῦτο δέν εἶναι μόνον ἀντικείμενον τοῦ νοός, ἀλλά καί τῆς θελήσεως καί τῶν πράξεων αὐτῶν.

Ἡ ἀλήθεια ἔχει θρησκευτικὴν καί ἠθικὴν σημασίαν σημαίνουσα τόν Θεόν, τό ἀπόλυτον καί ὄντως τό ὑψιστον ἀγαθόν, δι' αὐτό καί ὁ ἄνθρωπος τόν ἀναζητεῖ καί στρέφει τήν ὑπαρξίν του πρὸς αὐτήν ὡς ἀντικειμένην πρὸς τό ψεῦδος καί τήν ἀνελικρίνειαν. Οὕτως ἡ ἀλήθεια εἶναι κανὼν καί δύναμις καί σκοπός τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἥτις ἀνυψώνει καί ἐλευθερώνει τόν νοῦν καί τήν προσωπικότητά του, τήν πραγματικὴν φύσιν τῆς ὑπάρξεώς του τῆς θεοειδοῦς καί τῆς κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ πεπλασμένης. Δι'

αυτό και ὁ Κύριος διδάσκει· «γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς».

Χαρακτήρ τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας κατὰ τὸν ἅγιον Νεκτάριον εἶναι· «τό βούλεσθαι καὶ πράττειν τό ἀγαθόν, ἐπιζητεῖν τὸν Θεόν καὶ ἐφιέσθαι τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας, ὡς οὔσα ιδιότης τῆς πνευματικῆς καὶ θείας φύσεως, φύσει βούλεται τό ἀγαθόν καὶ ἐπιζητεῖν τὸν Θεόν». Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ὡς λογικόν ὄν, ἐπειδὴ διακατέχεται ὑπὸ τῆς ἠθικῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, ἀνήκει οὐχὶ μόνον εἰς τὸν αἰσθητόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ αἰσθησιν πνευματικόν κόσμον.

Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸν Θεόν, ἡ ἀναζήτησις καὶ συνάντησις μετὰ τοῦ Θεοῦ, γίνεται ἐλευθέρως ἐν Πνεύματι ἀγάπης.

ζ. Ἀγάπη

Ἡ ἐν Χριστῷ ἀγάπη εἶναι ἡ κυρίως διδασκαλία τοῦ Κυρίου, διότι «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ», καὶ ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος χάριν αὐτῆς τῆς ἀγάπης προσφέρεται ἀνεπιφύλακτα πρὸς τὰς ἐντολάς του. Αὕτη ἡ ἀγάπη, θεία ιδιότης, μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἐλευθερία εἰς ἀνελευθερίαν καὶ πολλάκις ἐφάμαρτον, ὡσάκις στρέφει αὐτὴν πρὸς ἐμπαθεῖς ἀπολαύσεις.

Τοιαύτη ἀγάπη εἶναι α) ὁ ἐξωγαμικός ἔρωσ. «Ὁ ἐμβλέψας ἐπὶ γυναικί πρὸς τό ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-

του», λέγει ὁ Κύριος. β) Ἡ ἐξάρτησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ὅπως ἡ ἀπόκτησις πλούτου. Ἡ ἀσθενὴς αὐτὴ ἀγάπη, καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον πλεον ἀνελεήμονα, ἄφρονα, ὡς ἐν τῇ παραβολῇ «καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας τούτων οἰκοδομήσω», διὰ νὰ ἀκούσῃ «ἄφρων ἐν τῇ νυκτί ταύτῃ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσι κ.τ.τ» γ) Ἡ ἀγάπη τῆς φιλοδοξίας, τῆς φιλαυτίας «ψυχὴ μου ἔχεις πολλὰ φάγε πίε καὶ εὐφραίνου» καὶ ὅ,τι ἕτερον συναφές πρὸς αὐτά.

Ἡ ἐλευθέρα βουλήσει πίστις γεννᾷ τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία εἶναι μία ἀγαπητικὴ καὶ ἀνεκτικὴ συμπεριφορὰ τῆς καρδίας πρὸς τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ οὐσία τῆς προσφορᾶς μας πρὸς τὸν Θεόν.

Ἡ μέ ἰδιοτέλειαν ἀγάπη εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην. Ἀληθινὴ ἀγάπη σημαίνει συγκαταβαίνω, πλησιάζω, λησμονῶ, ταπεινώνομαι, θυσιάζομαι.

Εἰς τὸν ἀρχέγονον ἄνθρωπον τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης ἦτο ἄγνωστον, παρ' ἐκτός τοῦ ἐνστίκτου τοῦ μητρικοῦ φίλτρου. Ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἐφθασεν εἰς τὸ στάδιον τῆς διανοητικότητος, σὺν τῷ χρόνῳ προέκυψε ριζικὴ μεταβολὴ τῶν ὅρων ζωῆς καὶ πλήρης διαφοροποίησις. Ἡ ἀγάπη ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν καὶ διήνοιξε πρὸς αὐτόν νέους πνευματικούς

ορίζοντας. Ἐξ αὐτῆς προέκυψαν ἀγαπητικά συναισθήματα, τὰ ὅποια ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν ὄλων τῶν ἠθικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεωριῶν, μέχρις ὀλοκληρώσεως διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος διὰ νὰ δείξη τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς ἀγάπης, παρήγγειλε· «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», καὶ ἀλλαχοῦ· «ἐν τούτῳ γνώσεσθε ὅτι μαθηταὶ μου ἐστέ, ἐάν ἀγάπην ἔχετε ἐν ἀλλήλοις», διότι ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης, κάμνει τὴν ψυχὴν εὐρυχωροτέραν τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ ἀληθινὴ χριστιανικὴ ἀγάπη δέν εἶναι ἀπλῶς συναίσθημα, οὔτε ἀπλῶς κλίσις, οὔτε ἀπλῶς ἐκδήλωσις θελήσεως, οὔτε ἀπλῶς φιλία, ἀλλ' εἶναι κάτι τό ὅποϊον θέτει εἰς κίνησιν πάσας τὰς πνευματικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις, συμφώνως πρὸς τὴν θεϊαν ἐντολήν· «ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου κ.λ.π», ὅπερ σημαίνει κατ' ἐπέκτασιν καὶ πρὸς τόν πλησίον, «καὶ τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν».

Ἡ πρὸς τόν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης πρὸς τόν Θεόν, ἣτις πρέπει νὰ εἶναι ἀνυπόκριτος, ἀλλέως πως εἶναι ἀδύνατος ἡ παραμονή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐντός ἡμῶν.

Ἡ πρὸς τόν Θεόν ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς τὴν φύσιν του, ἵνα δι' αὐτῆς ὀδηγηθῆ πρὸς τόν Θεόν καὶ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ. Ὡς πηγαία καὶ

φυσική πρέπει νά εἶναι ἐλευθέρα, ἀληθινή, νά ἐκφράζεται μέ ταπεινώσιν καί νά στερεῖται ὑπερηφάνειας καί ἐγωισμοῦ. «Ὁ Θεός ἀντιτάσσεται ὑπερηφάνοις, ταπεινοῖς δέ δίδωσι χάριν» Τότε εὐρίσκει ἀνταπόκρισιν ἀπό τόν ἀγαπώμενον.

Ἀγάπη πού κρύβεται πίσω της ἐγωισμός καί ὑπερηφάνεια καταλήγει εἰς τραγωδίαν, ὡς συνέβη εἰς τόν Πέτρον. Οὗτος ἠγάπα τόν Κύριον ὑπερβολικά, πλήν δέν εἶχε συνειδητοποιήσει ὅτι πίσω ἀπ' αὐτήν ἐκρύπτετο ἡ ὑπερηφάνεια, αὐθαδιάσας πρὸς τόν Κύριον, λέγοντα, ὅτι θά τόν ἐγκατέλειπον ὅλοι· «καί τήν ψυχήν μου θήσω ὑπέρ σου», καί ναί μέν δέν τόν ἐγκατέλειψε σωματικῶς, διά τῆς φυγῆς ἀλλά πνευματικῶς καί μάλιστα μεθ' ὄρκου, μέ ἀποτέλεσμα νά ὑποστή τήν τραγωδίαν τῆς ἀρνήσεως, καί «ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς».

Αὐτήν τήν ὑπερηφάνειαν καί αὐθάδειαν τοῦ Πέτρου ἠθέλησεν ὁ Κύριος νά ἐπανορθώσῃ διά τῆς διπλῆς ἐρωτήσεως «ἀγαπᾶς με;» καί τό τρίτον «φιλεῖς με;» τό ὁποῖον δηλώνει ἀγάπην ἀνυπόκριτον, πόθον καί σεβασμόν. Καί ὅταν ὁ Πέτρος ἐταπεινώθη καί ἀπέβαλε τόν ἐγωισμόν καί τήν ὑπερηφάνειαν καί ἐστηρίχθη εἰς τήν δύναμιν καί πρόγνωσιν τοῦ Κυρίου, «Κύριε σύ πάντα οἶδας, σύ πάντα γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε», ὁ Δεσπότης Χριστός τόν ἐπανεφέρειν εἰς τήν προτέ-

ραν του τάξιν καί τόν κατέστησε ποιμένα τῶν προβάτων του· «βόσκει τά πρόβατά μου».

Ὁ Θεός πολλάκις τά εἰς βάρος του ὑπό τοῦ ἀνθρώπου ἁμαρτήματα, τά παραθεωρεῖ ἀπό ὑπερβολικῆν ἀγάπην· «μετά πολλῆς ὅμως τῆς σφοδρότητος ἐκδικεῖν τά εἰς βάρος τοῦ πλησίον γινόμενα ἁμαρτήματα», ὡς ἀποφαίνεται ὁ μέγας διδάσκαλος Χρυσόστομος.

Κατά δέ τόν οὐρανοφάντορα Βασίλειον· «εἰ ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν, ὁ τήν ἀγάπην οὐκ ἔχων, τῆς θείας ἐστέρηται Χάριτος».

Ἡ πραγματικῆ καρδιακῆ ἀγάπη εἶναι μετάθεσις τοῦ ἑαυτοῦ μου πρὸς τόν πλησίον, τοῦ Ἐγώ μου εἰς τό Σύ, συνταύτισις καί πρόθεσις εἰς αὐτά πού ἐνώνονται καί ἀποτελοῦν τήν «συμψυχήαν».

Ἀντιθέτως ἡ πρὸς τόν ἑαυτόν μας ἢ πρὸς ὑλικά ἀντικείμενα προσκόλλησις εἶναι ἐμπαθῆς ἀγάπη καί φίλαυτος.

η.Φιλαυτία

Φιλαυτία ἢ ἐγωισμός, εἶναι ἡ ὑπέρμετρος καί νοσηρά ἀγάπη πρὸς τόν ἑαυτόν μας, ἣτις ὀδηγεῖ εἰς τήν πραγματικῆν εἰδωλολατρίαν τοῦ Ἐγώ,

θέτοντας αυτό εις τὰς σχέσεις μετά τῶν ἄλλων, ὡς κέντρον τοῦ κόσμου καί ὑπεράνω ὅλων τῶν προσπαθειῶν μας.

Ἀντιθέτως ἡ ὑπέρμετρος ἀγάπη πρέπει νά στρέφεται πρὸς τόν Θεόν καί τόν πλησίον, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν οὐσίαν καί τήν τελειότητα τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἡ φιλαυτία ἐκθρονίζει τόν Θεόν ἀπό τήν καρδίαν μας, ἐφ' ὅσον στρέφει τήν ἀγάπην πρὸς τόν ἑαυτόν της.

Ἄλλαι καταστάσεις μέ ἀπατηλήν ἀληθοφάνειαν, ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπον εἰς ἀνελευθερίαν τῆς προσωπικῆς του βουλήσεως, χωρίς αὐταί καθ' ἑαυταί νά εἶναι ἐφάμαρτοι ἢ καί ἀπορριπτέαι. Ὅμως καθίστανται οὕτως, ἐφ' ὅσον ἡ ψυχή καί τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου προσκολλῶνται ἐπ' αὐτῶν καί τοῦ γίνονται πάθος πολλάκις ἀνυπέρβλητον. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν εἶναι καί ἐφάμαρτοι καί ἀπορριπτέαι, διότι πᾶν πάθος εἶναι ἐφάμαρτον.

Τοιαῦται καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι σήμερον ἔχουν κυριαρχήσει δυναμικά ἐπί τοῦ ἀνθρώπου χωρίς νά τό ἔχη συνειδητοποιήσῃ λόγῳ τῆς ἀγνοίας καί συνηθείας, κρίνονται ἐν πολλοῖς καί ὡς ἀπαραίτητα.

Αὐταὶ εἶναι, τό κάπνισμα, ἡ χαρτοπαιξία, ἡ χρῆσις ἀλκοόλ ἢ τοξικῶν οὐσιῶν, ἡ ἄκρατος καὶ ἀλόγιστος ἀσέλγεια, καὶ πολλὰ ἕτερα συναφῆ, τὰ ὅποια προκαλοῦν ἐθισμούς καὶ τόν καθιστοῦν ἀδύναμον καὶ ἀνελεύθερον νά ἀντιδρᾷ. Κατά συνέπειαν γίνεται δοῦλος τῶν παθῶν αὐτῶν, διότι παύει ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεώς του νά ἀντιδρᾷ, ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπον εἰς τήν φιλαυτίαν, ἐφ' ὅσον τό πάθος κυριαρχεῖ ἐπί τῆς ἐλευθέρας βουλήσεώς του καὶ δέν δύναται νά δεχθῆ ἀπεξάρτησιν ἀπ' αὐτῶν.

Ἀθῶαι καὶ φυσικαὶ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς ὑλικά ἀντικείμενα, ὅπως τό αὐτοκίνητον, ἡ τηλεθέασις, τὰ θεάματα, ὁ ἀθλητισμός κ.ἄ.

Ἡ προσκόλλησις εἰς αὐτά ὑποδουλώνουν τήν ἐλευθερίαν τοῦ νοός καὶ καταλήγουν εἰς πάθος τό ὅποῖον εἶναι ἀνελευθερία. Βεβαίως οὔτε τό αὐτοκίνητον οὔτε ἡ τηλεθέασις οὔτε τὰ θεάματα οὔτε ὁ ἀθλητισμός εἶναι κακόν νά κάμνη χρῆσιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά ἡ ὑπέρομετρος προσκόλλησις ἐπ' αὐτῶν εἶναι ἀποπροσανατολισμός καὶ ἀνελευθερία τοῦ νοός.

Ἡ βιομηχανική καὶ ἐπιστημονική ἐξέλιξις εἶναι δῶρον Θεοῦ, εἶναι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ μέ τὰ σημερινά καταπληκτικά ἐπιτεύγματα καὶ εἶναι καλόν καὶ ἀγαθόν νά κάμνη χρῆσιν αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος. Ἡ κατάχρησις καὶ ἡ ὑπερβολική προ-

σκόλλησις εἰς αὐτά τόν μεταβάλλουν εἰς ἄβουλον ὄν, ἐφ' ὅσον χάνει τήν προσωπικήν του ἐλευθερίαν καί γίνεται δούλος αὐτῶν.

Μόνον ὑπό τό φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἀπεκαλύφθη εἰς τόν ἄνθρωπον ἡ πραγματική θέσις τοῦ Ἐγώ μεταξύ Θεοῦ καί πλησίον. Τοῦ μέν Θεοῦ ὄντος τό τέλος τῆς τελειοποιήσεώς μας, τοῦ δέ πλησίον ἡ ἔμπρακτος πρὸς τόν Θεόν ἀγάπη μας. Τότε, ὅταν μεταξύ αὐτῶν τῶν θέσεων παρεμβληθῇ ἡ ἐγωιστική καί φίλαυτος ἀγάπη, παύει νά ἔχει τό κάλλος τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης καί γίνεται ἀνελεύθερη, ὡς δεχθεῖσα καταπίεσιν ἐπί τῆς βουλήσεώς του.

Ὑπό τό φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλεται ψυχοβιολογικά, ἐπανευρίσκει τήν ἐλευθερίαν του καί κατευθύνει ἐλευθέρως τήν βούλησίν του πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ καί ἔνωσιν μετ' αὐτοῦ.

Ἐνα ἀπλό ξενικό γεγονός δύναται νά ἐπιβεβαιώσῃ τοῦτο. Ἐνας ἔφηβος κυριευμένος ἀπό τό πάθος τοῦ εὐκόλου πλουτισμοῦ, ἐδέχθη ἐκουσίως νά ἐγκλεισθῇ εἰς τήν φυλακὴν ἄνευ περιορισμοῦ, νά παραμείνῃ ἢ νά ἐξέλθῃ τῆς φυλακῆς, ὑπό τήν συμφωνίαν ἐάν παραμείνῃ ἐντός αὐτῆς ἐπί εἴκοσι συναπτὰ ἔτη χωρὶς νά ἐξέλθῃ, θά ἐλάμβανε μετὰ τήν εἰκοσαετίαν ἕνα οὐχὶ εὐκατα-

φρόνητον χρηματικόν ποσόν, χάριν τοῦ ὁποίου καί ἐδέχθη νά ἐγκλεισθῆ.

Κατά τήν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του ἐν-τός τῆς φυλακῆς ἤρχισε νά μελετᾷ τήν Γραφήν καί μετὰ πολλοῦ χρόνου, ἔπαθε τήν καλήν ἀλλοίωσιν. Ἐθεραπεύθη ἀπό τό πάθος τῆς φιλοχρηματίας καί τό εἰκοστόν ἔτος τῆς φυλακίσεώς του παρά μίαν ἡμέραν, ἐκουσίως ἐγκατέλειψε τήν φυλακὴν παραιτηθεὶς τοῦ συμπεφωνημένου χρηματικοῦ ποσοῦ πού θά ἐλάμβανε. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός ὑπό τό φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἀπέκτησε τήν πραγματικὴν ἐλευθερίαν φωτισθεὶς ὑπό τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπαθεν αὐτό πού οἱ νηπτικοὶ Πατέρες διδάσκουν· «κλείσου εἰς τό κελλίον σου καί αὐτό θά σέ διδάξῃ».

θ. Πίστις - Θρησκεία

Ἡ προσέγγισις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεόν προϋποθέτει πίστιν ἀληθινή, προσήλωσιν σταθεράν ψυχικῶς καί διανοητικῶς καί ἀποδοχή τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ πίστις εἶναι τό οὐσιωδέστερον στοιχεῖον καί τό θεμέλιον πάσης θρησκείας.

Θρησκεία εἶναι ἡ σχέσις τῆς ψυχῆς πρὸς τόν Θεόν, ἡ σχέσις τοῦ Ἐγὼ πρὸς τό ὑπεραισθητόν Θεῖον Σύ, ὁ ἐσωτερικός σύνδεσμος καί ἡ κοινω-

νία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀπόλυτον, πρὸς τὸ αἰώνιον, διὰ τῆς ὁποίας διασώζεται ἡ πνευματικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου. Θρησκεία εἶναι ἡ ζωσα σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀπόλυτον ὀντολογικὴν πραγματικότητα τοῦ Θείου.

Ἡ θρησκεία, παρέχουσα δραστικὰ κίνητρα καὶ ἐλατήρια εἰς τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὁ ἄξων τοῦ ἠθικοῦ βίου καὶ ὁ σπουδαιότερος τροχὸς εἰς τὴν ἠθικὴν κίνησιν. Ἄνευ τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεντίας τῆς θρησκείας δέν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἠθικὴ, ἥτις στηρίζεται εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

Ὁ χριστιανισμὸς δέν εἶναι μία φιλοσοφικὴ θρησκεία καὶ ἀνεφάρμοστη εἰς τὰ κίνητρα καὶ ἐλατήρια, ἅτινα παρέχει, ἐφ' ὅσον ὁ ἰδρυτὴς τῆς πρῶτος ἔκαμε βίωμά του τὰ ὅσα ἐδίδαξεν. Ἡ ἔλευσις του εἰς τὸν κόσμον ἦτο μία διακονία. Τὸ κήρυγμά του, τὰ θαύματά του, ὅλα ἦσαν μία διακονία. Ὁ θάνατός του ἦτο ἡ μεγαλύτερη θυσία καὶ ὑπηρεσία ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Πηγάζει δέ οὐχὶ ἐκ τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος ἢ τῆς γνώσεως τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἢ νοήσεως τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἀλλὰ ἐκ τῆς ὑπὲρ φύσιν.

Διὰ νὰ ὀμιλήσωμε χρυσοστομικῶς· «δυνάμειως χρεῖα καὶ ψυχῆς τὰ ὑπὲρ ἐλπίδα δεχομένης τοῦτο πίστεως ἴδιον, τὸ τὴν κάτω πᾶσαν ἀκολου-

θίαν ἀφέντες τό ὑπέρ φύσιν ἐπιζητεῖν, καί λογισμῶν ἀσθένειαν ἐκβαλλόντες, ἀπό τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἅπαντα παραδέχεσθαι».

Ὁ Κύριος εἰς ἄλλους ἐζήτει πίστιν καί εἰς ἄλλους, ἵνα στερεωθῇ ἡ πίστις των, ἔδιδε τάς ἰάσεις, ὡς δικαίωσιν καί ἀμοιβήν τῆς πίστεως. Ὁ Παῦλος ἀκριβολογῶν εἰς τόν ὀρισμόν τῆς πίστεως ὠνόμασεν αὐτήν «ἔστι πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». Θεωρεῖ αὐτήν ὡς ὑπερφύσιν καί ἀόρατον καί τήν ταυτίζει πρός τήν ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ ὡς πλάστου καί κυρίου τῶν πάντων.

Ἡ πίστις πηγάζει διά τῆς θείας Χάριτος καί ἔχει ἠθικήν ἀξίαν ἀνυπολόγιστον, διότι εἶναι ὑπόθεσις τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐσωτερική πεποίθησις καί κλίσις τῆς καρδίας πρός τήν κοινωνίαν μετά τοῦ Θεοῦ. Τότε ὁ Θεός εἰσέρχεται καί κοινωνεῖ μυστικῶς μετά τοῦ ἀνθρώπου καί ἀναλόγως μέ τήν ποιότητα αὐτῆς ἀποκαλύπτεται.

Συνεπῶς ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπον στηρίζεται εἰς τήν πίστιν αὐτοῦ. Οὐσιώδεις παράγοντες ἐνεργείας τῆς θείας Χάριτος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ νοῦς, ἡ καρδιά καί ἡ ἐλευθέρα βούλησις αὐτοῦ, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ Θεός δέν δύναται νά ἐνοικήσῃ ἐν ἡμῖν.

Θετικά καί θεάρεστα ἀποτελέσματα τῆς πίστεως καί τῆς ἀγάπης ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπον εἰς τήν ἐλεημοσύνην μέ ὅλας τάς μορφάς αὐτῆς.

ι. Ἐλεημοσύνη

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ψυχική ἐκδήλωσις ἐξ ἀγάπης καί εὐσπλαγχνίας παροχή πρὸς τόν ὑλικῶς ἢ πνευματικῶς ἐνδεῆ πλησίον, ἀντιστοίχου βοηθείας καί συνδρομῆς.

Ἐλεημοσύνη σημαίνει ἡ διά τῆς πληρώσεως τῶν θείων νόμων ἀπόκρισις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεόν καί τῆς ἔμπρακτης εὐσπλαγχνίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν συνάνθρωπόν του.

Ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νά ἐνεργῆται ζῶντος ἔτι τοῦ ἀνθρώπου καί ἔχοντος σώας τάς φρένας, καθ' ὅτι ἡ μετά θάνατον ἐλεημοσύνη εἶναι ἀνώφελος καθ' ὅτι ἐν τῷ Ἄδῃ οὐκ ἔστι μετάνοια καί ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν. Σχετικά ὁ Μ. Βασίλειος λέγει «εἰ γάρ ἦς ἀθάνατος, οὐκ ἄν ἐμνήσθης τῶν ἐντολῶν».

Ἀντιθέτως ἔτι ζῶν «ἐάν ἐπιδείξης τῆς εὐποιΐας καρπόν, σεαυτῷ τοῦτον συνάγεις, διότι τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπί τούς διδόντας ἐπιστρέφουσι» κατά τόν ἴδιον.

Ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἠλεήθη ὑπό τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καί αὐτός μέ τήν πρὸς τούς ἔχοντας ἀνάγκην βοηθείας ἀγάπην του, ἀποκτᾷ τήν ἀγάπην τοῦ

Θεοῦ. Διά τοῦτο ἄς κερδίσωμε τάς ψυχάς μας διά τῆς ἐλεημοσύνης, καί οὕτως γίνωμε πλούσιοι εἰς τά ἐπουράνια ἀγαθά, σύμφωνα μέ τό γραφικόν· «ὁ ἐλεῶν πτωχόν, Θεῶ δανείζει», διότι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λέγει· «ἐάν ἐποιήσατε ἐνί τῶν ἐλαχίστων τούτων, ἐμοί ἐποιήσατε».

Ἡ λέξις αὕτη ἀναφέρεται εἰς πολλά χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τονιζομένη πλήρως καί ὀριστικῶς εἰς τήν Καινήν Διαθήκην, κυρίως εἰς τήν ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλίας τοῦ Κυρίου, «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοί ἐλεηθήσονται» καί ἀναφέρεται εἰς τήν συμπεριφοράν τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐθυσίασε τόν ἑαυτόν του ἐξ ἀγάπης καί ἐλεημοσύνης διά τήν σωτηρίαν αὐτοῦ.

Διά τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ καθήκοντος τούτου τῆς ἐλεημοσύνης, ὁ ἄνθρωπος ἐλκύει τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὡς ὑπάκουος εἰς τήν ἐντολήν τοῦ Κυρίου «γίνεσθε ἐλεήμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ἡ ἐλεημοσύνη ἐξαίρεται ὑπό τοῦ Κυρίου ὡς μία τῶν ὑψίστων καί ἄκρως σωτηριωδῶν ἀρετῶν, ἐφ' ὅσον βεβαίως ποιεῖται μέ ἀγνά, φιλόθεα καί φιλόανθρωπα ἐλατήρια καί οὐχί πρός τό θεαθῆναι ἢ ἰδιοτελείας, διότι τότε «ἀπέχουσι τόν μισθόν αὐτῶν. «Σοῦ δέ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μή γνώτω ἢ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ σου».

Πρός τοῦτο ἀναφέρει πλεῖστα παραδείγματα καί χωρία, ὅπως τό δίλεπτον τῆς χήρας, τό ὁποῖον ἐγκωμίασεν οὐχί διά τό μέγεθος τῆς προσφορᾶς, ἀλλά διά τήν προαίρεσίν της· «ὄλον τόν βίον αὐτῆς προσέφερεν».

Καί οἱ Ἀπόστολοι ὁμιλοῦν σαφῶς διά τήν ἀρετήν τῆς ἐλεημοσύνης, καί μάλιστα ἐλεημοσύνης ἡ ὁποία γίνεται μέ χαρά καί ἰλαρόν πρόσωπον, ὅπως ὁ Παῦλος λέγων· «ἡ ἐλεημοσύνη νά γίνεται μέ ἰλαρότητα καί οὐχί ἐκ λύπης ἢ ἀνάγκης» καί «ἰλαρόν δότην ἀγαπᾷ Κύριος».

ια. Θυσία

Ἡ ἐλεημοσύνη, συνυφασμένη μέ τήν ἐν Πνεύματι ἀγάπην, προάγει τόν ἄνθρωπον ἐτι περαιτέρω νά φθάσῃ μέχρις αὐτοθυσίας ὑπέρ τοῦ συναθρώπου του. Πλεῖστα παραδείγματα ἔχομεν εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος τοιούτων θυσιῶν.

Ἡ ἰδέα τῆς θυσίας ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἶχε τήν ἔννοιαν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μετά τοῦ Θεοῦ, καί προσέφερε θυσίας ζώων, ἵνα διά τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐξαγνισθῇ καί ἐπραγματοποιεῖτο εἰς μεγάλην ἔκτασιν.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁμως, ἡ τοῦ Χριστοῦ θυσία ἐπί τοῦ Σταυροῦ κατέστησεν ἀνωφελεῖς καί ἄνευ ἐσωτερικοῦ νοήματος τάς θυσίας αὐτάς. Ὁ Χριστός οὐδέποτε κατεδίκασεν ἀμέσως τάς θυσί-

ας αὐτάς, ἀλλ' ἐμμέσως ἔλεγεν· «ἔλεον θέλω καί οὐ θυσίαν». Ἀρκοῦσε διά τόν ἐξαγνισμόν καί σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἢ αὐτοθυσία του, ἥτις συνίσταται εἰς τήν ἄνευ ὄρων συμμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τήν ἀπαίτησιν τοῦ Θεοῦ καί τήν ἐφαρμογήν τοῦ νόμου τῆς πρὸς τόν πλησίον ἀγάπης. Ἡ ἐκουσία προσφορά τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ λυτρωτικά εἰσάγει τόν ἄνθρωπον εἰς μίαν νέαν καί αἰώνιαν ζωήν, τήν ὁποίαν κατέστησε δυνατήν ὁ θάνατος καί ἡ Ανάστασις Αὐτοῦ.

Ὁ Χριστός προσέφερε θυσίαν τόν ἑαυτόν του, διά τήν στοργήν καί εὐσπλαγχνίαν του πού δεικνύει εἰς ἡμᾶς. Δι' αὐτό ὁ τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος, παρακαλεῖ καί προτρέπει ἡμᾶς νά ἀντιπροσφέρωμε τῷ Κυρίῳ τόν ἑαυτόν μας, νά καταστήσωμε καί παρουσιάσωμε τά σώματά μας «ὡς θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τήν λογικὴν λατρείαν μας».

Αὐτὴν τήν νέαν καί αἰώνιον ζωήν ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ καί ἐπιδιώκει νά ἀποκτήσῃ καί δι' αὐτὴν ἀγωνίζεται μέ κάθε τρόπον νά πλησιάσῃ τόν Θεόν καί ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ.

ιβ. Ἐπιθυμία

Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ψυχικὴ ροπὴ πρὸς ἐκπλήρωσιν συνειδητοῦ τινος σκοποῦ καί διαιρεῖται εἰς

διάφορα εἶδη ὡς εἶναι ἡ κλίσις, ὁ πόθος, τό πάθος κ.ἄ. Ἡ ἐπιθυμία διακρίνεται εἰς θετικὴν καὶ ἀρνητικὴν. Ἡ θετικὴ ἐπιδιώκει τὴν ἐπίτευξιν σκοποῦ τινος ὀδηγουμένη πρὸς ἀντικείμενόν τι. Ἡ ἀρνητικὴ ἀποστρέφεται τι ἀποσυρομένη ἔκ τινος ἀντικειμένου. Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ἡ ἐπιθυμία διακρίνεται εἰς ἀνωτέρα, ὅταν συνιστᾷ ἔκφρασιν συγκεκριμένων ἀπαιτήσεων τοῦ ἠθικοῦ νόμου, καὶ κατωτέρα, ὅταν αὕτη δέν σχετίζεται θετικῶς πρὸς αὐτόν.

Ἡ ἀνωτέρα ἐπιθυμία προβάλλει ὡς ἀρχέγονο ψυχικὸ στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, τῆς προοπτικῆς καταστάσεως αὐτοῦ, πρὸς τὴν κεντρικὴν ψυχικὴν ροπὴν, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν φορὰν αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτῆς ἔνωσιν διὰ τῆς ὁμοιώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Εἰς αὐτὴν τὴν ροπὴν ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐλευθέρα ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

Ἀντιθέτως ἡ μεταπτωτικὴ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου, λόγῳ τῆς διαστροφῆς τῆς ψυχικῆς ροπῆς, ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὸν ἐπιβαλλόμενον προσανατολισμὸν τῆς ἐπιθυμίας καὶ κατέστη ὄργανον τῆς ἁμαρτίας.

Συνεπεία τούτου ὁ ἄνθρωπος ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἀπέκτησε τὴν ἀνελευθερίαν τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ ἀρχικὸ κάλλος καὶ κατέστη δούλη τῆς ἁμαρτίας ἐφ' ὅσον τό Ἐγὼ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ τῆς ὑποστάσεώς του.

Ἡ ἐπιθυμία δέν ἀποτελεῖ ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἀντιθέτως, ὡς διδάσκη καί ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ μακρῶν πατερική ἐμπειρία, συνιστᾷ κεντρικό ψυχολογικό στοιχεῖον, προκειμένου νά ὀλοκληρωθῇ ἡ ἠθική καί πνευματική τελειότης.

Ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιθυμία δέν κατευθύνεται πρὸς τόν σκοπόν αὐτόν, γίνεται ἀνελευθερία καί δούλη τῶν ἐναντίων ροπῶν· «Πᾶς ὁ ποιῶν τήν ἁμαρτίαν δούλος ἐστί τῆς ἁμαρτίας».

ιγ. Δουλεία

Ἄν θελήσωμε νά δώσωμε τόν ὀρισμόν τῆς δουλείας, θά λέγαμε ὅτι δουλεία εἶναι ἐξωτερική δρᾶσις, ἣτις στερεῖ ἢ περιορίζει τήν ἐλευθέραν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ ὀμιλεῖν, τοῦ πράττειν κ.ἄ. καθὼς ἕκαστος βούλεται. Ἡ ἐξωτερική ἀναγκαστική δουλεία ἦτο πανάρχαιος θεσμός καί ἴσχυε μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ καί ἐπί αἰῶνας μετ' αὐτόν. Ἐξελικτικῶς μέ τήν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, ἣτις ἀντικατέστησε τὰς ἐργατικάς χεῖρας καί κατά συνέπειαν ὁ θεσμός οὗτος τῆς δουλείας κατέστη ἀντιοικονομικός καί διά τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας ἐξέλιπε, καίτοι ὁ Χριστός εὐθέως δέν κατεδίκασε τήν δουλείαν. Ἐμμέσως ὁμῶς ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τόν Φιλήμονα, παρακαλεῖ τοῦτον νά δεχθῇ τόν πρῶην δούλον του Ὀνήσιμον οὐχί ὡς δούλον, ἀλλ' ὡς ἀδελφόν ἐν Χριστῶ.

Γενικώτερον οί ἀρχαῖοι σοφισταί μετά θάρρους ὑπερημύνοντο τοῦ φυσικοῦ δικαίου ὅτι ὁ Θεός ἐδημιούργησε πάντας τούς ἀνθρώπους ἐλευθέρους, καί ὅτι ἡ φύσις οὐδένα ποιεῖ δούλον, ἐφ' ὅσον τό πνεῦμα αὐτοῦ εἶναι κύριον αὐτοῦ.

Βεβαίως οἱ σοφισταί ὠμίλουν κυρίως περί τῆς σωματικῆς δουλείας, ἀλλ' ἐμμέσως ὑπαινίσσοντο καί τήν πνευματικὴν δουλείαν, κηρύττοντες ὅτι οὐδεὶς γεννᾶται ἐκ τῆς φύσεως δούλος.

Ἡ ἀντίληψις καί ἐπικράτησις τῆς δουλείας παρ' ἀρχαίοις ὠφείλετο εἰς γαιοοικονομικά αἷτια, ἅτινα δέν ἀφοροῦν τήν παροῦσαν μελέτην. Αὕτη πραγματεύεται τήν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν δουλείαν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη καί ἐκληροδοτήθη ὡς ἀπότοκος λόγῳ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων. Κατά συνέπειαν ἔλαβε τήν μορφήν πάθους ποικίλης μορφῆς, ἔνθα ὁ ἄνθρωπος κατέστη δούλος αὐτῶν. Ὡς πνευματικός δούλος ὠδηγήθη εἰς ὀλόκληρον σειρὰν κακιῶν καί παθῶν, δυστυχῆς καί ταλαίπωρος εἰς ἀσύγκριτον ἐξευτελισμόν τῆς ἰδικῆς του προσωπικότητος, ἀξιοπρεπείας καί διαφθορᾶς.

ιδ. Ἐγκράτεια

Βασικόν στοιχεῖον διὰ τήν συγκράτησιν ἢ περιορισμόν αὐτοῦ τοῦ ἐξευτελισμοῦ εἶναι ἡ ἐγκράτεια ἥτις κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν κατ' αἰσθησιν ἀπολαύσεων γενικῶς ἐφ' ὅλων τῶν σωματικῶν ἡ-

δονῶν. Θεμελειώδης βάσις τῆς ἐγκρατείας εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῆς βουλήσεως, ὥστε νά ἄρχῃ ἐπ' αὐτῆς, ἣτις μαρτυρεῖ δύναμιν ἠθικὴν καὶ ἀνωτερότητα πνευματικὴν, διότι ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν αὐτοκυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ῥοπῶν καὶ παθῶν. Σκοπὸς τῆς ἐγκρατείας δὲν εἶναι ἡ ἐκρίζωσις τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν καὶ ὁρμῶν, ἀλλ' ἡ χαλιναγώγησις καὶ ὀρθὴ κατεύθυνσις αὐτῶν διὰ τοῦ περιορισμοῦ των εἰς τὸ ἀπόλυτον ἀναγκαῖον.

Τὸ ἀντίθετον τῆς ἐγκρατείας εἶναι ἡ ἀκρασία (ἀκολασία, ἀσέλγεια κ.ἄ).

Ἀσέλγεια λέγεται ἡ κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου ἐκτροπή, κυριαρχουμένη ὑπὸ μανίας πρὸς τέλεσιν πάσης ἀκολάστου πράξεως.

Ἡ ἀκρασία γενικώτερον ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν δυσμενῆ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπίδρασιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁδηγεῖ εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀμβλυσιν τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ ἐγκράτεια συνιστᾶται οὐχὶ ὡς σκοπός, ἀλλ' ὡς μέσον καὶ κίνητρον πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ κυριαρχίαν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς σαρκός καὶ νεκρώσεως αὐτῆς.

Ὅλαι αἱ ἐνέργειαι καὶ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ὅταν κατευθύνωνται πρὸς πνευματικὰς ἀνατάσεις εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔνωσιν μετ'

αὐτοῦ, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἐλευθέρας βουλήσεώς του.

Ὑπάρχουν ὁμως περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας μία πρᾶξις ἢ ἐνέργεια ἐλευθέρας βουλήσεως, ἐξ ἀγνοίας, ἀπροσεξίας ἢ καί συνεπείᾳ πονηρῶν λογισμῶν, νά γίνῃ ἀναστρέψιμη εἰς ἀνελευθερίαν, καίτοι ἀρχικῶς ἦτο ἐλευθέρα βουλήσει. Τοιαῦται ἐνέργειαι εἶναι πολλάι, ὅπως π.χ. ὁ γάμος.

ιε. Γάμος

Ὁ γάμος δέν εἶναι ἐμπόδιον πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἀλλέως «οὐκ εἰσήνεγκεν εἰς τὸν βίον ὁ τῶν ὄλων Δημιουργός Θεός».

Γάμος εἶναι ἀνδρός μετὰ γυναικός συνάφεια καί συγκλήρωσις τοῦ βίου διὰ παντός, θείου τε καί ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνίαν. Εἰς τὸν ὅρισμόν αὐτόν περικλείεται σαφέστατα ἡ πραγματική θρησκευτική καί νομική ἔννοια τοῦ γάμου.

Εἰς τὴν προῖστορίαν ἢ ἔννοια τοῦ γάμου ἦτο ἀνύπαρκτος, δεδομένου ὅτι τό ἔνστικτον καθωδήγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀδιάκριτον γενετησίαν σχέσιν, αἱ ὁποῖαι σχέσεις ἦσαν τελείως ἐλεύθεραι.

Ἐξελικτικῶς ἔφθασεν εἰς τὴν πολυγαμίαν καί ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν μονογαμίαν λόγῳ φυσικῶν καί θρησκευτικῶν προϋποθέσεων.

Ἡ ἐπικρατήσασα μορφή τῆς μονογαμίας σύμφωνα μέ τήν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἀπετέλεσε τό κορύφωμα εἰς τήν ἐξελικτικὴν πορείαν τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ ὅποιος ἐξηυγένισε τήν ἀνθρωπίνην φυλήν, καθ' ὅσον ἀποσκοπεῖ προπαντός εἰς τήν διαιώνισιν τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ μονογαμικός θεσμός ἀνάγεται α) εἰς τήν ἀπό τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου διάκρισιν αὐτοῦ, εἰς ἄνδρα καί γυναῖκα· «καί ἐποίησεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ· ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». β) εἰς τήν πλᾶσιν τῆς γυναικός, ἔλαβεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὄχι μόνον ἡ στενοτάτη συνάφεια αὐτῆς πρὸς τόν ἄνδρα, ἀλλά καί τό ἀναπόσπαστον αὐτῆς ἀπό τοῦ ἀνδρός, θεωρουμένου τούτου ὡς μονοπλεύρου ἄνευ τῆς γυναικός καί γ) εἰς τήν ὑπό τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν τῶν πρωτοπλάστων, διά τῆς εὐχῆς· «αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε καί πληρώσατε τήν γῆν καί κατακυριεύσατε αὐτῆς».

Τά στοιχεῖα αὐτά καθιστοῦν τόν γάμον προᾶξιν κατ' ἐξοχήν πνευματικὴν, συντελουμένην οὐχί μόνον διά τῆς συνενώσεως τῶν συζευγνυμένων, ἀλλά διά τῆς ἐκφράσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, πρὸς τό ὅποῖον δέν ἐπιτρέπεται νά ἀντιβαίη μία τόσο πνευματικὴ καί οὐσιώδης προᾶξις τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ φυσικός θεσμός τοῦ γάμου, ἀναδεικνύεται θεῖος δεσμός καί ὁ μυστηριακός αὐτοῦ χαρακτήρ ἐξαίρεται ὑπό τῆς Ἐκκλησίας.

Πρωταρχικόν καί τό οὐσιωδέστερον στοιχεῖον τοῦ γάμου εἶναι ἡ δι' αὐτοῦ σύζευξις τοῦ ὑποψηφίου μεθ' ἑνός μόνον προσώπου τοῦ ἐτέρου φύλου. Ἡ κοινωνία τῶν προσώπων ὑπῆρχεν ἐν τῷ παραδείσῳ. Μετά τήν πτώσιν ἐδόθη ὁ γάμος κατὰ συγγνώμην

· «διότι ἐν τῷ παραδείσῳ γάμου λόγος οὐδεὶς, εἰσηλθεν ὁ γάμος εἰς τό ἀνθρώπινον γένος ἀπό τῆς παρακοῆς».

Παρά ταῦτα ἡ πνευματική ἀξία αὐτοῦ προεβάλλετο κατὰ καιρούς ὑπό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τό στοιχεῖον τοῦτο προϋποθέτει καί ἡ παρομοίωσις πρὸς τόν γάμον τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν περιούσιον λαόν αὐτοῦ, διότι εἶναι μυστήριον καί εἰκὼν τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ πρὸς τήν ἐκκλησίαν.

Ἡ πνευματικότης τῆς μονογαμίας ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐπανεσυστήθη διὰ τῆς περὶ γάμου διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (καί ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν κλπ). Ἡ κατὰ τό πάλαι καί νῦν παρέκκλισις τούτου ὀφείλεται εἰς τήν πτώσιν καθ' ἣν ὁ μονογαμικός θεσμός ἐξέπεσεν εἰς τήν πολυγαμίαν, εἰς τήν διάλυσιν τοῦ γάμου κλπ.

Ἡ διάλυσις τοῦ γάμου ἢ τό διαζύγιον ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν συνδεδεμένο μετὰ τῆς χαλαρότητος τῶν ἠθῶν. Ὁ γάμος κατέστη ἐπισηφελῆς, ὥστε ὁ ἀνὴρ κατὰ βούλησιν ἠδύνατο νά διαζευγνύεται τήν γυναῖκα αὐτοῦ. Ἡ ἄνευ διαδικασίας ἀποπομπῆ τῆς γυναικός, ἰδίως εἰς τάς διατάξεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δηλοῖ τήν ὑποδεεστέραν θέσιν τῆς γυναικός εἰς τήν ἰουδαϊκὴν κοινωνίαν.

Αἱ διατάξεις αὗται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καταργοῦνται ἐντελῶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Κατὰ τόν νέον τρόπον ζωῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἡ ταπεινωτικὴ διὰ τήν γυναῖκα συνήθεια τοῦ εὐκόλου διαζυγίου, καταργεῖται παντελῶς ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου Νομοθέτου, ὡς μή οὔσα ἀπ' ἀρχῆς εἰς τόν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἐπαναφέρει ἐν ἰσχύϊ τόν θεῖον νόμον, κατὰ τόν ὅποιον ἐν τῷ γάμῳ «οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία». Ὁ Θεός ἤνωσε τόν ἄνδρα καί τήν γυναῖκα καί κατ' ἀκολουθίαν «ὁ ὁ Θεός συνέζευξεν, ἄνθρωπος μή χωριζέτω», ἐφ' ὅσον ὁ ἀνὴρ καί ἡ γυνή συνάπτονται μυστηριωδῶς ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἱερόν καί ἄλυτον δεσμόν.

Ἡ περί ἱερότητος τοῦ γαμικοῦ δεσμοῦ ἀντίληψις ἐπιβάλλει ἠθικὴν καθαρότητα τοῦ ἀνδρός καί τῆς γυναικός πρό καί μετὰ τόν γάμον, καθ' ὅτι ἡ μή καθαρότης καί διάσπασις τοῦ γάμου ἀποτελεῖ προσβολήν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ διάλυσις τοῦ γάμου ὑπὸ ἑνός ἐκ τῶν συζύγων εἶναι πρᾶξις καί ἐνέργεια τοῦ αὐτεξουσίου

καί τῆς ἀρνητικῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ βουλήσεως. Μετατρέπει τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀνελευθερίαν. Ἐλευθερία ἐν τῷ γάμῳ εἶναι ὁ πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμος τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἐπίτασις τῆς εὐσεβείας. Ἡ ἀλληλοπεριχώρησις. Ἡ ἀνοχή καὶ συγχώρησις, ἡ ταπείνωσις, ἡ ὑπομονή καὶ εἴ τι ἄλλο ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον καὶ ἕνωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Πᾶσα ἑτέρα ἀντίθετος ἐνέργεια ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς συζύγους τὴν προσωπικὴν των ἐλευθερίαν καὶ τοὺς καθιστᾷ ὑποχειρίους τῆς ἀνελεύθερης ἐλευθερίας των.

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πολλαχοῦ ἐξαίρεται ἡ ἰερότης καὶ ἡ πνευματικότης τοῦ γάμου εἰς τέτοιον βαθμόν, ὥστε νὰ κατανοῆται δι' αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ὁ ἐπὶ τῆς γῆς προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τό νόημα καθόλου τῆς θείας δημιουργίας. Ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον, ἡ περὶ διαζυγίου, πορνείας, μοιχείας κλπ. διδασκαλία εἶναι δηλωτικὸν τῆς σπουδαιότητος. Διὰ τοῦτο χαρακτηρίζεται μυστήριον καὶ μάλιστα Μέγα.

Ἡ ἐν τῷ γάμῳ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἕνωσις τῶν συζύγων προάγεται, μέχρι τοῦ βαθμοῦ τῆς τελειώσεως, τῆς προσωπικότητος αὐτῶν.

Εἰς τὴν προαγωγὴν ταύτην συμβάλλει καὶ ἡ δι' αὐτῶν τεκνογονία (ἡ γυνὴ διὰ τῆς τεκνογονίας ἀγιάζεται...), διὰ τῆς ὁποίας οἱ σύζυγοι ἀνα-

δεικνύονται χάριτι Θεοῦ συνδημιουργοί καί πα-
ράγοντες τῆς ἐπουρανίου βασιλείας, ἀρκεῖ ἡ
συμπεριφορὰ των νά βιοῦται ἐν ἀγιασμῶ καί τι-
μῇ.

Ἡ πνευματική ἀξία τοῦ γάμου στηρίζεται ἐπί
τῆς ἀγάπης, τῆς ἀφοσιώσεως καί τῆς ἀμοιβαίας
ὑποταγῆς τῶν συζύγων, καί τῆς ἐλευθερίας
πνευματικῶν γεγονότων, δηλαδή ὁ δεσμός τῆς
τελείας αὐτῶν ἐνώσεως πρὸς τὴν πνευματικὴν
τελείωσιν.

Ἡ γυνὴ λόγῳ φυσικῶν βιολογικῶν καταστά-
σεων παρουσιάζει ψυχονευρολογικά φαινόμενα,
τά ὅποια διαταράσσουν τὸν ἐν γένει χαρακτήρα
τῆς κατὰ τὴν κλιμακτῆριον περίοδον μετὰ τό πέ-
ρας τῆς ὁποίας ἐπανέρχεται εἰς τὴν φυσικὴν ψυ-
χολογικὴν κατάστασιν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διὰ τὴν διατήρησιν
τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης ὁ σύζυγος κατ' αὐτὴν τὴν
περίοδον πρέπει νά ὑπομένῃ καί νά δείξῃ κατα-
νόησιν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς συμπεριφορᾶς τῆς
γυναϊκός του, νά φέρεται μὲ ἀγάπη, ἡρεμίαν, νά
ἀποφεύγῃ παρατηρήσεις ἢ ἐκνευρισμούς καί νά
ἱκανοποιῇ κατὰ τό δυνατόν τὰς μὴ ἐξεζητημέ-
νας ἀπαιτήσεις τῆς. Τότε ἡ συζυγία ἐν ἐλευθερίᾳ
βαίνει πρὸς τὴν τελείωσιν.

Δι' αὐτὴν δέ τὴν τελείωσιν δέν ἀρκεῖ μόνον ἡ
συναίνεσις καί θέλησις τῶν συζύγων, ἀλλ' ἀπαι-

τεῖται καί ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, ἣτις παρέχεται μόνον διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεροτελεστίας.

Ὁ γάμος εἶναι ὁδὸς κατώτερος τῆς ἀγαμίας καὶ παρθενίας, τὴν ὁποῖαν τόσον ἐγκωμίασαν Θεός καὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀσφαλέστερος μὲ ὀλιγωτέρους κινδύνους. Πότε ὅμως; Ὅταν ὁ γάμος πάρῃ τὴν ἀνωτερότητα τῆς ἀγαμίας, καὶ τὴν σιγουριά καὶ ἀσφάλειαν τοῦ γάμου, κατὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Ὅταν αὐτὰ τὰ δύο λειτουργήσουν ὀρθῶς, ἀποκοτῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπορρίπτουν τὴν λανθασμένην ἀντίληψιν ὅτι ὁ γάμος σέ δένει μὲ τὸν κόσμον καὶ σέ χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἀντιθέτως ἡ ἀγαμία σέ δένει μὲ τὸν Θεόν καὶ σέ χωρίζει ἀπὸ τὸν κόσμον. Δέν ὑποτιμᾶται τίποτα. Σημασίαν ἔχει ὁ ἀγὼν εἰς ἐκάστην ἐπιλογὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἀναζήτησις ἡθους, εὐσεβείας καὶ ψυχικοῦ κάλλους, τότε ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν πραγματικὸν καὶ θεσπισθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γάμον.

Ἀντιθέτως ὅταν ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου μεταβάλλεται εἰς συνάλλαγμα, ὁ γάμος αὐτὸς ἀσφαλῶς θά εἶναι ἀποτυχημένος.

Ὁ χρυσορῶμων Χρυσόστομος λέγει: «ζήτησον εὐλαβῆ καὶ φιλόσοφον κόρην καὶ μυρίων ταῦτά σοι θησαυρῶν βελτίω ἔσται».

Ὅποιος δεσμεύεται μέ τόν γάμον, δέν σημαίνει ὅτι χωρίζεται ἀπό τά πνευματικά, ἐφ' ὅσον ὁ ἔγγαμος συμπεριφέρεται οὐχί μόνον σύμφωνα μέ τόν νόμον καί βούλησιν τῆς φύσεως τῆς σαρκός, ἀλλά καί σύμφωνα μέ τόν νόμον Αὐτοῦ πού ἐνομοθέτησε τά τῆς σαρκός, τοῦ Θεοῦ. Τότε ὁ ἔγγαμος ἀφοσιώνεται εἰς τό μυστήριον τοῦ γάμου καί ὀλοκληρωτικά εἰς τόν Θεόν, καί ἀποκτᾶ τήν προσωπικήν του ἐλευθερίαν. Τοῦτο μαρτυρεῖ καί τό πλήθος ἐγγάμων Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὁ Θεός ἔπλασε τήν γυναῖκα ἰσότιμον μέ τόν ἄνδρα, λαβών ὅστουν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ ὡς προελέχθη. Μετά τήν πτώσιν, ἔνθα ἐπεβλήθη ἡ ἁμαρτία, ἡ γυνή βαθμιαίως κατέστη ὑποδεεστέρα τοῦ ἄνδρός μέχρι τελείας περιφρονήσεως καί ἐξευτελισμοῦ τῆς προσωπικῆς της ἀξιοπρεπείας. Τῆς ἀφηρέθη ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεώς της καί ἦτο ἀναντιρρήτως ὑποχείριον τοῦ ἄνδρός.

Ὁ Χριστιανισμός ἀντιθέτως ἐπανέφερε τήν ἰσοτιμίαν της μετά τοῦ ἄνδρός καί ἀποκατέστησε τήν προσωπικήν της ἐλευθερίαν καί βούλησιν.

Ὁ μετεξελικτικός πολιτισμός τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ὑπέρ τό δέον φιλοδοξία τῆς γυναικός διά τοῦ συγχρόνου φεμινισμοῦ ἠθέλησε καί ἐπέτυχεν ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καί δικαιώματα, ἀπ' ὅσα τῆς παρεχώρησεν ὁ χριστιανισμός, μέχρι σημείου πολλάκις νά ὑποκαταστή-

ση τόν ἄνδρα, ὅστις κατά τόν Θεῖον Παῦλον· «ὁ ἀνὴρ ἐστίν ἡ κεφαλή τῆς γυναικός, ὡς ὁ Χριστός κεφαλή τῆς ἐκκλησίας».

Ἡ φιλοδοξία αὐτή καί ἔπαρσις τῆς ἀφήρесе τήν φυσικήν ἐλευθερίαν καί κατέστη ἀνελεύθερη καί δούλη τῆς φιλοδοξίας της.

ιστ. Δημοκρατία

Πολιτικοκοινωνικά συστήματα, ἅτινα προάγουν τόν ἄνθρωπον νά ζῆ ἐν ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ, σκέψεως, λόγου, ἐνεργείας, κινήσεως κ.τ.τ., εἶναι τό δημοκρατικόν σύστημα, τό ὁποῖον ἐφηρμόσθη καί ἀπό τούς ἀποστολικούς χρόνους.

Ἡ οὐσία τοῦ δημοκρατικοῦ ιδεώδους διετρανώθη καί κατέστη λίαν ἐπιβλητική εἰς τήν συνείδησιν, πολιτικήν, κοινωνικήν καί θρησκευτικήν τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Τό γεγονός τοῦτο ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι τό δημοκρατικόν ιδεῶδες καί ἡ ἐφαρμογή του παρέχουν τήν ἀσφαλεστέραν πηγὴν καί ἐγγύησιν τῶν ἀκριβῶς εἰς ὅσα ὁ χριστιανισμός διδάσκει καί ὑπόσχεται νά πραγματοποιήσῃ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. Τοῦτο ὅμως τό ιδεῶδες παρεχάραχθη ὑπό τοῦ ἀνθρώπου καί μετετέραπη βαθμηδόν εἰς ἀντιδημοκρατικόν ιδεῶδες χωρὶς βεβαίως νά χάσῃ τήν ἀρχικήν καί πραγματικήν του ἀξίαν, παρά τήν κακοποίησιν τήν ὁποίαν ὑπέστη.

Ὁ χριστιανισμός ὡς σύνολον κοσμοθεωρίας καί εἰδικώτερον ὡς ἀνθρωπολογική διδασκαλία προσφέρει ἀμέσως - ἐμμέσως τήν ὑψηλοτέραν ἐκδοχήν τῆς ἐννοίας τῆς δημοκρατίας ὡς βαθυτέρου γνωρίσματος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Μέ τάς ἐλευθερίας τοῦ Εὐαγγελίου, αἱ ὁποῖαι προβάλλουν τήν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ὡς κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν Θεοῦ, καί μέ τήν ἐντολήν τῆς ἀγάπης πρὸς τόν πλησίον, ὑπαγορεύει τό δημοκρατικόν ἰδεῶδες φυσικῶς καί τήν ἀπόλυτον πληρότητα τοῦ θείου νόμου. Ὅχι μόνον εἰς τήν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ γενικώτερον τό ἔθνος ἢ πολιτείαν, ὑπαγορεύει τόν σεβασμόν πρὸς τήν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καί τά ἐγκόσμια ἠθικοκοινωνικά δικαιώματά της, πρᾶγμα τό ὅποιον ἀποτελεῖ τήν οὐσίαν τῆς δημοκρατίας.

Ὁ μεταπτωτικός ἄνθρωπος τείνει φύσει πρὸς τήν ἀντινομίαν. Διὰ τήν οὐσιαστικὴν ἐπικράτησιν καί ἐπιβολήν τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας, ἐθεσπίσθησαν δικονομικαὶ διατάξεις, κυρίως προληπτικαὶ καί ἐν πνεύματι ἀγάπης, πρὸς συγκράτησιν καί σύνεσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό εὐνομον καί ἠθικόν στοιχεῖον τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ καί ἐν ἐναντία περιπτώσει τήν κατασταλτικὴν τιμωρίαν καί συμμόρφωσιν αὐτοῦ. Ἡ δημοκρατία καθιστᾷ ἱκανόν τόν ἄνθρωπον, διὰ

τῆς συμπαραστάσεως ὑπό τῆς Θείας χάριτος, νά πραγματοποιηῇ τό ἰδεῶδες αὐτῆς τοῦ ὁποίου δίδει τήν δυνατότητα νά ἐποπτεύῃ τήν μέ τήν πτωσίν τῶν πρωτοπλάστων ἀπολεσθεῖσαν ἐσωτερικήν ἐλευθερίαν, τήν ἐλευθερίαν ἀπό τά πάθη του, ἥτις εἶναι προϋπόθεσις καί τῆς ἐξωτερικῆς ἐλευθερίας.

Σήμερον ἡ παγκόσμιος κουλτούρα περί τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καί ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἔχει λάβει τοιαύτην ἔκτασιν καί δραστηριότητα, πού ἐγγίζει τά ὅρια τοῦ παραλογισμοῦ.

Κρατική καί ἰδιωτική φιλοσοφία ὁμιλεῖ περί ἐλευθερίας καί μάλιστα μετ' ἐμφάσεως. Διά ποίαν ὅμως ἐλευθερίαν ὁμιλεῖ; Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει ἐλεύθερος νά σκέπτεται, νά ἀποφασίζῃ καί νά ἐνεργῇ ἐλευθέρως. Αὐτή ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνήκει καί τήν δικαιούται, ἐφ' ὅσον ὅμως δέν ἀντίκειται πρὸς τάς ἠθικάς ἀρχάς καί δέν προσβάλλει, παραβιάζει ἢ καί ἀφαιρεῖ τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου, διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει καταλήγει εἰς τήν ἀσυδοσίαν καί ἀντινομίαν.

Τοιαῦται πράξεις καί ἐνέργειαι ὅμως τυγχάνουν ἀφ' ἑνός μὲν τῆς νομικῆς κολάσεως, ἀφ' ἑτέρου δέ καί τῆς θρησκευτικῆς τοιαύτης διότι κατὰ τήν Γραφήν δέν λέγει: «Νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται;»

Ποῖαι πολιτικά σκοπιμότητες ὑποκρύπτονται πίσω ἀπό ὑπεύθυνα κρατικά χεῖλη, ὅταν μετὰ σφοδρότητος κρίνουν καί κατακρίνουν τὰ ἐπίσης ὑπεύθυνα κρατικά ὄργανα ὅταν αὐτὰ προσπαθοῦν νά ἐπαναφέρουν τούς ἀτάκτους εἰς τήν κανονικήν καί ἠθικήν κατάστασιν;

Διαμαρτύρονται ὑπέρ τῶν ἀτακτούντων, οἵτινες διά τῶν ἐνεργειῶν των διαταράσσουν, ἀδικοῦν καί ἐμποδίζουν τήν προσωπικήν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν. Οὐδεῖς διεμαρτυρήθη διά τήν προσωπικήν ἐλευθερίαν τῶν ἀδικουμένων καί φιλησύχων πολιτῶν. Ἄς ἐξηγήσουν τέλος πάντων περί ποίας ἐλευθερίας ὁμιλοῦν καί ποίαν ἐλευθερίαν ὑπερασπίζονται;

Βεβαίως αὐτοί οἱ κατευθυνόμενοι σημερινοὶ ταραξίαι ἔχουν τήν ἐλευθερίαν σκέψεως καί ἐνεργείας, διά πράξεις ὅμως πού δέν παρενοχλοῦν ἄλλον, ἀλλέως ἢ νομιζομένη αὐτή ἐλευθερία μετατρέπεται εἰς ἀνελευθερίαν καί δουλείαν τῆς ἀρρωστημένης βουλήσεώς των.

Αἱ κατά τό παρελθόν φιλοσοφικαί θεωρίαι περί δημοκρατίας (Πλατωνική, Ἀριστοτελική κλπ), ὑπῆρξαν ποιοτικῶς καί ποσοτικῶς μία δημοκρατία ἐλλιπής.

Εἰς τήν νεωτέραν ἱστορίαν μέ τήν διαμαρτύρησιν, τόν διαφωτισμόν καί τήν Γαλλικήν ἐπανάστασιν ἢ ἀναζήτησιν τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας δέν ἐπέτυχεν ἀπολύτως τῶν προσδοκιῶν της,

ἐπέτυχεν ὅμως καί προεκάλεσε καταλλήλους πνευματικὰς συνθήκας διὰ τὰ ἐπί βελτίῳ ἐξελισσόμενα, κυρίως εἰς τὸν εὐδαιμονισμόν.

Ἀλλὰ τοιαύτη ἀντίληψις στερεῖται τῆς περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως ἀντίληψιν καὶ δέν προβάλλουν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Ὁ χριστιανισμὸς παρέχει τὴν ἀνθρωπολογία, ἣτις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ δημοκρατικοῦ ιδεώδους, τὸ ὅποῖον ἔλαβε σάρκα καὶ ὅστ᾽ εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικούς χρόνους δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πληρωθέν καὶ ἐξαγιασθέν νόημα τοῦ δημοκρατικοῦ ιδεώδους κατέστη ἐπικίνδυνον, ἀφ' ὅτου ἡ ἐκκλησία καίτοι ἐλευθέρᾳ ἀπὸ τοὺς διωγμούς, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ κράτους ἀπολαύουσα ὑποστηρίξεως, ἐπηρεάζετο ὡς πρὸς τὴν καθαρότητα καὶ πληρότητα τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς πολιτείας καὶ εἰδικῶς μέ τὸ κοινωνικὸν κήρυγμα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ προσπάθεια ἢ μερικῶς ἐπιβολή τῆς κρατικῆς δημοκρατίας ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας δέν ἠδυνήθη πλήρως νά πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπὸν της, διότι διείδυσαν πολιτικά καὶ οἰκονομικά σκοπιμότητες.

Πιστεύω πῶς τὰ σύγχρονα συνθήματα δι' ἀτομικὰς ἐλευθερίας αὐξάνουν πολὺ, διότι χάσαμε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου. Δέν φωνάζουν οἱ σημερινοὶ διὰ ἐλευθερία τοῦ προσώπου,

ἀλλά διά ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Αὐτό ὅμως εἶναι τραγωδία καί δείχνει τήν ἐπίδρασίν μας ἀπό τήν Δύσιν, ἡ ὁποία ἀγνοεῖ ἢ παρερμηνεύει τήν διαφοράν μεταξύ ἀτόμου καί προσώπου. Ἡ σύγχυσις αὐτῶν τῶν ιδιωμάτων, τοῦ ἀτόμου καί τοῦ προσώπου, μετεβλήθησαν εἰς ἔμψυχα ἐργαλεῖα, τά ὁποῖα ἀλλοτριώνουν τόν ἄνθρωπον εἰς μίαν ἀλλοτριωμένη κοινωνίαν, μονοδιάστατα ἄτομα εἰς μονοδιάστατες κοινωνίες.

Διά τήν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, δηλαδή τήν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου, ἡ θεολογία καί αἱ πράξεις τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀνάγκη νά παρέχουν εἰς τόν σύγχρονον ἄνθρωπον μέ καθαρότητα καί δύναμιν τό φῶς τῆς τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας. Ὅμως ἡ σκέψις καί ὁ ἀγῶνας του διά τήν εὐρεσιν τοῦ ὀρθοῦ καί πλήρους νοήματος τῆς δημοκρατίας καί ἡ ἐκπλήρωσις τῆς πρός αὐτήν ἐφέσεως, νά πραγματοποιηθῇ ἐν ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ.

Οἱ κανόνες τῆς ἐκκλησίας ἐθεσπίσθησαν περιστασιακῶς πρός ἀναίρεσιν τῶν ἀναφυνέντων αἰρέσεων καί σχισμάτων ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δέ πρός προστασίαν καί θεραπείαν ἐπίσης παρουσιαζομένων ἀπρεπῶν ἐνεργειῶν, ἰδιαίτερα εἰς τόν κλήρον.

Οἱ ὑπό τῆς ἐκκλησίας τιθέμενοι περιορισμοί διά τῶν ἱερῶν αὐτῆς κανόνων δέν ἔχουν τόν δικανικόν τιμωρητικόν χαρακτήρα καί κατ' ἐπέ-

κτασιν τήν καταπίεσιν ἐπί τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά σκοπός της εἶναι ἡ ἀγαπητική θετική, προληπτική καί πνευματική θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ σάρκωσις καί πλήρης ἐκπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ ιδεώδους εἶναι μία θαυμασία εὐκαιρία διά τήν συνάντησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μέ τόν ἀληθινόν Θεόν.

Τό ἀντίθετον τῆς δημοκρατίας, εἶναι ἡ μοναρχία ἢ ἄν θέλετε ἡ δικτατορία. Τό σύστημα τοῦτο σχεδόν αὐταρχικόν, μερικῶς ἐπιτυχάνει θετικά ἀποτελέσματα, ἀλλάζει καί ἀποκαθιστᾷ διάφορες χρονοβόρες καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τήν λεγομένη δημοκρατίαν. Ὅμως τά δυσάρεστα φαινόμενα τῆς μοναρχίας εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα καί σοβαρότερα, διότι ἀφαιρεῖ τήν προσωπικήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀπαγορεύει νά σκέπτεται, νά ἐνεργῇ κατά τήν ἐλευθέραν αὐτοῦ βούλησιν, ἄνευ δικαιώματος ἀντιλογίας ἢ ἀντιδράσεως.

Οὕτως ὑποτιμᾷ τήν διανοητικήν κατάστασιν αὐτοῦ, ἐκμηδενίζει καί ἐξευτελίζει τήν προσωπικότητά του καί τόν ὀδηγεῖ εἰς τήν πνευματικήν ὑποδούλωσιν.

Αὐτό πού παρατηροῦμε εἰς τήν ἐποχήν μας εἶναι, ὅτι ἔχομε δαιμονοποίησιν τήν ζωὴν μας, δηλαδή τήν ἔχομε εἰδωλοποίησιν, θεοποίησιν. Συνεπεία τούτου καταστήσαμεν ἑαυτούς ἀγχώδεις.

Μετατρέψαμε τὰ πάντα σέ μέσα ἀπολαύσεως καί ἡδονῆς, καί ἡ μετατροπή αὐτή μᾶς ἥλλαξεν ἀπό πρόσωπα καί μᾶς ἔκαμεν ἄτομα, δηλαδή νούμερα, ἀριθμούς, μέ ἀπώλειαν τῆς προσωπικῆς μας ἐλευθερίας.

Τό δημοκρατικόν σύστημα διά μίαν πολιτισμένην κοινωνίαν δέν παραθεωρεῖ τήν ἐλευθέραν ἐκλογήν τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκάστου πολίτου, ἄνευ ἐξωτερικῆς τινος ἐπιβολῆς ὅποθενδήποτε προερχομένης.

ιζ. Ἐπάγγελμα

Πᾶν ἐπάγγελμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκλογή καί ἡ ἄσκησις του δέν ἀντιτίθεται πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς, καθαγιαίνεται καί ἔχει τήν ἰδιαιτέραν θέσιν καί ἀποστολήν αὐτοῦ ἐν μιᾷ χριστιανικῇ κοινωνίᾳ. Μόνον τὰ ἄδικα ἐπαγγέλματα θεωροῦνται ἀπόβλητα. Οὐδέν τίμιον ἐπάγγελμα εἶναι ταπεινό, κοινό καί ἀκάθαρτον. Ὁ τίμιος ἐπαγγελματίας μετέρχεται τοῦτο ὡς κλήσιν καί βουλήν τοῦ Θεοῦ, «Θεοῦ ἐσμέν συνεργοί», καί «Θεοῦ τό γεώργιον», ἀρκεῖ νά μή τεθῆ εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς ἁμαρτίας, ἀλλά νά ἐξυπηρετῇ τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἀρχάς καί χριστιανικὰς.

Ἡ ἄνευ ἐξωτερικῶν ἐπιβολῶν (καταπιέσεων) ἄσκησις ἐνός ἐπαγγέλματος εἶναι ἀγαθόν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς αὐτὴν τήν ἐλευθερίαν ἐξαρτᾶται καί ἡ πρόοδος καί ἡ

θετική προσφορά τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν κοινωνίαν. Δι' αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας καθίσταται κύριος τῆς ἐργασίας, ἐνῶ ἀντιθέτως ἢ ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιρροῶν ἐκλογή καθιστᾷ τὴν ἐργασίαν κυρίαν τῆς βουλήσεως. Τὸν κάμνει ἀνελεύθερον. Τοῦ καθηλώνει τὸ πνεῦμα. Τὸν ἐξαναγκάζει νὰ πράττῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἀρέσκεται καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ, εἰς βάρος ὅπωςδήποτε τῆς ἀποδοτικότητός του.

Μία τοιαύτη πολλάκις καταστρεπτική κατάστασις παρατηρεῖται εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ ὅποιοι διὰ λόγους κυρίως ἐγωιστικούς καὶ φιλοδοξίας, βιάζονται τὰ τέκνα των νὰ ἀκολουθήσουν τὸ πατρικὸν τοὺς ἐπάγγελμα ἢ ἕτερον ἀξιοπρεπέστερον, ὡς νομίζουν.

Μία τοιαύτη ἀπαίτησις τῶν γονέων παρουσιάζει πολλὰς παραμέτρους, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν προβλήματα εἰς τὰ τέκνα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους.

Οὕτω στεροῦν τὴν βουλευτικὴν ἐλευθερίαν τοῦ παιδιοῦ. Ἀπαιτοῦν νὰ ἀξιοποιήσουν τὰς διανοητικὰς ἰκανότητας αὐτοῦ, αἵτινες πολλάκις δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ προσδοκωμένου σκοποῦ. Καθιστοῦν τὸ παιδί ἄβουλο καὶ ἀνίκανο νὰ ἀντιμετωπίζη τὰ εἰς τὴν ζωὴν του παρουσιαζόμενα προβλήματα. Ἐντείνουν τὴν ἀγωνίαν καὶ παρατείνουν τὴν ταλαιπωρίαν του μέ τὰς συχνὰς ἀποτυχίας του. Ὑφίστανται οἱ ἴ-

διοι σοβαράς οικονομικάς ἐπιβαρύνσεις διά τήν παραπαιδείαν, οὐχί σπανίως μέ στέρησιν τῶν ὑπολοίπων μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Τοῦτο ὅμως ἀντίκειται καί εἰς τήν θείαν βούλησιν, ὡς προσπάθεια ὑπερβάσεως τῆς ὑπό τοῦ Θεοῦ δοθείσης αὐτῷ διανοήσεως.

Πόσον θά ἥλλαζεν ὄψιν ἢ ἀνθρωπότης, ἐάν ὁ καθείς ἐδιάλεγεν ὡς ἐπάγγελμά του, ὄχι ἐκεῖνο τό ὅποῖον θά τοῦ ἐπιβληθῆ ἢ θά τοῦ προσφέρῃ περισσοτέρας ἀνέσεις καί ἀγαθά, ἀλλά ἐκεῖνο τό ὅποῖον τοῦ ταιριάζει καλύτερα διά νά ἐξυπηρετῆ τό σύνολον!

Τό ἐπάγγελμα πρέπει νά ἐκλέγεται καί καλλιεργῆται ἀπό τήν παιδικήν ἡλικίαν, ἐκτιμῶντας τήν κλίσιν, τήν ἰκανότητα καί ἐπιθυμίαν τοῦ παιδιοῦ. Τό παιδί, ὅσο μικρό καί ἂν εἶναι, κρύβει μέσα του ἕνα κόσμον ἀπό σκέψεις καί αἰσθήματα, τά ὅποια μέ τόν τρόπον του θέλει νά τά ἐξωτερικεύσῃ καί κατά πρῶτον εἰς τούς γονεῖς του. Αὐτά τά ἐρωτήματα τοῦ παιδιοῦ, οἱ γονεῖς πρέπει νά τά ἀκοῦνε μετά προσοχῆς, ὄσῃν ἀφέλειαν καί ἂν ἔχη, νά συζητοῦν μέ τό παιδί καί νά δίδουν τάς καταλλήλους ἐξηγήσεις.

Ἡ ἀποφυγή αὐτῶν τῶν συζητήσεων μέ τό παιδί ἄθελα ἀλλά συστηματικά ἀπομακρύνει τούς διαύλους ἐπικοινωνίας μέ τό παιδί. Τότε τό παιδί ἀπευθύνει ἄλλοῦ τά ἐρωτήματά του, ἀλλά τί ἀπαντήσεις καί κατευθύνσεις θά τοῦ δοθοῦν;

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος μᾶς προτρέπει «πρός τούς παῖδας τούς ἑαυτῶν διαλεγώμεθα καί πείθωμεν αὐτούς».

Ἄς μή περιφρονήσουν λοιπόν οἱ γονεῖς τά πιθανόν παιδιάστικα ἐρωτήματα, διά νά μή τά ταπεινώνουν καί κλειστοῦν εἰς τόν ἑαυτόν τους. Ἡ προσοχή τῶν γονέων καί ἡ ἀγάπη των νά ἀκοῦνε καί συζητοῦν μέ τά παιδιά τούς δημιουργοῦν προϋποθέσεις καί εὐκαιρίες διαλόγου μαζί των καί ἔτσι ἀπό ἐνωρίς συνηθίζουν νά ζοῦν εἰς ἓνα περιβάλλον συζητήσεως καί ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων, ὥστε ἀργότερα νά ἀντιμετωπίζουν μέ θάρρος καί αὐτοπεποίθησιν τά προβλήματα τῆς καθημερινότητός των.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ἓν ζωντανό παράδειγμα διά τοῦ λόγου τό ἀληθές. Τῇ ἐπιθυμίᾳ καί ἐπιβολῇ τῶν γονέων, τό παιδί ἐσπούδασε τό νομικόν ἐπάγγελμα, πρᾶγμα τό ὁποῖον οὐδόλως ἐπεθύμει. Αφοῦ ἐπί πολλά ἔτη ἠγωνίζετο, ἐπιτέλους ἔλαβε τό πολυθρύλητο καί πολυπόθητο πτυχίον (γράψε πτωχεῖον) πρὸς μεγάλην χαράν καί ἱκανοποίησιν τῶν γονέων του. Ἀμέσως τό παρέδωσεν εἰς τούς γονεῖς του καί τήν ἐπομένην ἡμέραν, ἔλαβε τό τρακτέρ καί μετέβη νά καλλιεργῇ τούς ἀγρούς του, «ἦν γάρ ἔχων κτήματα πολλά» χωρίς νά ἀσχοληθῇ ποσῶς μέ τό δικηγορικόν ἐπάγγελμα, καί ἐξελίχθη εἰς ἓνα καλόν καί ἀποδοτικόν γεωργόν.

Πρός τί ή άγωνία, ή έπιβολή, ή έπιμονή τών γονέων; Έκ τών πραγμάτων άπεδείχθησαν, ότι ή γνώμη των ήτο λανθασμένη, άνελεύθερη, και ήθέλησαν νά μεταβάλλουν και τήν έλευθερίαν του υίου εις άνελευθερίαν τής προσωπικότητός του.

η. Άνελευθερία

Η προσκόλλησις του άνθρώπου επί ενός άντικειμένου, κοινωνικής, οικονομικής ή φιλοσοφικής καταστάσεως δεσμεύει τήν προσωπικήν του έλευθερίαν και τόν καθιστά άνελεύθερον, χωρίς νά δυνηθῆ νά πράττη κάτι διαφορετικόν, από αυτό εις τό όποϊον είναι προσκολλημένος, όπως συνέβη εις τόν περιούσιον λαόν του Ίσραήλ, όστις ήτο προσκολλημένος εις τό γράμμα του Νόμου. Έτηροῦσε μετ' άκριβείας τόν Νόμον και δέν έπραττεν ή επέτρεπεν εις άλλον νά πράττη κάτι τό αντίθετο πρός τήν διάταξιν του Νόμου.

Ό Θεός έδωκε γραπτώς τόν Νόμον μέ συγκεκριμένας έπιτροπτάς ή άπαγορευτικάς διατάξεις, τάς όποιάς ό λαός έτηροῦσε μέ πίστιν και αγάπην πρός τόν Θεόν, αλλά κατά τόν έθναπόστολον Παῦλον, «ου κατ' επίγνωσιν», διότι ή προσκόλλησις του εις αυτόν δέν του επέτρεπεν

οὐχί νά πράττη, ἄλλ' οὔτε νά σκεφθῆ κάτι διαφορετικόν.

Ὁ Θεός παρήγγειλε «νά ἀγαπήσης τόν Θεόν σου κ.λ.π, νά ἀγαπᾶς τούς ἐχθρούς σου, νά μή μοιχεύσης, καί ἄλλοῦ «οὐκ ἔστι Θεός ἕτερος πλὴν ἐμοῦ». Ὁ λαός τό ἐτήρει μετ' αὐστηρότητος. Ὅταν ὁ Χριστός ἦλθε καί ἠθέλησε νά ἀπαλλάξῃ αὐτόν ἀπό τήν προσκόλλησιν καί νά τοῦ διευρύνῃ τό πνεῦμα του, καί ἐδίδαξεν, ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ἦτο «τοῖς μέν Ἑλλησι μωρία» ἐπειδή ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τήν πολυθεΐαν, «τοῖς δέ Ἰουδαίοις σκάνδαλον» διότι ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τόν μονοπρόσωπον Θεόν.

Κατά τήν νομιστικὴν καί νοσηρὰν ἀντίληψιν των τό θεωροῦσαν σωστόν. Ὁ Θεός γραπτῶς τόν εἶχε πληροφορήσει, ὅτι «οὐκ ἔστι ἕτερος Θεός πλὴν ἐμοῦ». Τώρα παρουσιάζεται ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς, ὡς Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἀπαράδεκτον καί μεγάλο σκάνδαλο καί ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία τῆς θανατώσεως αὐτοῦ, «σύ ἄνθρωπος ὧν ποιεῖς σεαυτόν Θεόν».

Διά νά ἐλευθερώσῃ τούς Ἰουδαίους ἀπό τήν δουλικὴν ἐλευθερίαν των, τούς ὠμίλει μέ διδασχάς, παραβολάς καί τελικά μέ τὰ τρομακτικά θαύματα διά νά πεισθοῦν, ἄλλ' ἡ ἐλευθεροδουλία των δέν ἐπέτρεπε νά τόν κατανοήσουν, «οὐκ ἠβουλήθησαν συνιέναι».

Αὐτοί εἶχον τό «ὄφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ» καί ὁ Κύριος τούς ὠμίλει μίαν ριζοσπαστικήν θεωρία ἢ ὁποία καταργοῦσε τόν Νόμον, νά ἀγαποῦν τούς ἐχθρούς, ἐνῶ ὁ Κύριος ἔλεγεν: «ἐγώ οὐκ ἤλθον καταργῆσαι τόν Νόμον, ἀλλά πληρῶσαι αὐτόν».

Τοῦτο τό ἔδειξεν ἐμπράκτως μέ τήν περίπτωσιν τῆς ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληφθείσης μοιχαλίδος. Δι' ἀπλῶν λέξεων τούς ἔδωκε τήν εὐκαιρίαν νά ἔλθουν εἰς ἑαυτούς: «ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τόν λίθον βαλέτω».

Διά νά βιώση δέ τήν διδασκαλίαν του περιπνευματικῆς ἀνωτερότητος, ἐλευθερίας καί ἀρχοντιᾶς, καίτοι ὁ ἴδιος εἶχεν ἀπαγορεύσει τήν μοιχείαν, λέγει πρὸς τήν μοιχαλίδα: «οὐδέ ἐγώ σέ κατακρίνω», καί ἵνα μή καί ὁ Νόμος καταλυθῆ συνεχίζει: «πορεύου καί μηκέτι ἀμάρτανε». Οὕτως μέ τρεῖς συνοπτικές προτάσεις καί τόν Νόμον ἐτήρησε καί ἐπλήρωσε, «μηκέτι ἀμάρτανε», καί εἰς τόν ἀνελεύθερον Ἰουδαῖον ἔδωκε τήν εὐρύτητα καί τήν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος.

Διά νά ἐπιτύχωμε τοῦτο, δέν φθάνει νά γνωρίσουμε ἐξωτερικά τόν Θεόν, διά τόν ὅποιον ἀξίζει κάθε κόπος, ἀλλά νά ἐνωθοῦμε καί νά γίνουμε κατά χάριν θεοί. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ δέν εἶναι ἢ διόρθωσις ἀπλῶς τοῦ χαρακτῆρος μας ἢ ἠθικὴ βελτιώσις, δέν εἶναι ἀκόμη ἢ καλλιέργεια τῆς προσωπικότητός μας, ἀλλά ἡ ἱερά πορεία διά

τήν κατά χάριν θέωσίν μας. Νά γίνουμε κατά χάριν θεοί, νά ένωθοῦμε μετά τοῦ Φωτός τοῦ φωτίζοντος τόν κόσμον, νά γίνουμε δοχεῖα τοῦ Φωτός τοῦ Τρισηλίου, νά γίνουμε δηλαδή καί ἐμεῖς φῶς, νά ένωθοῦμε μέ τόν Θεόν.

Προϋπόθεσις δέ τούτου, δηλαδή νά ένωθοῦμε μέ τόν Θεόν, εἶναι ἡ γεῦσις καί ἡ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλευθερίαν καί ζῆ ἐν ἐλευθερίᾳ πνευματικῇ. Τότε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πληρώνει τήν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργοῦνται μέσα του καταστάσεις α) μία ἀκατάσχετη δίψα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ περισσότερο νά γνωρίσῃ τόν Θεόν καί νά ένωθῆ μαζί του, μία δίψα πού δέν σβήνει ποτέ καί β) μία τρελλή ἀγάπη διά τόν συνάνθρωπόν του, ὥστε νά προσεύχεται δι' αὐτόν μέρα καί νύκτα καί κλαίει συνεχῶς διά τās ἀμαρτίας αὐτῶν, καί ζητεῖ νά μή σωθῆ καί ὁ ἴδιος ἄν δέν σωθοῦν καί οἱ ἄλλοι συνάνθρωποί του, ὅπως ἔκαμνε καί ὁ θεόπτης Μωυσῆς.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος αὐτήν τήν πνευματικὴν ἐλευθερίαν θελήσῃ νά τήν κατευθύνῃ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις καί οὐχί εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ, καί οὕτω καταστῆ ἀνελεύθερος, τότε ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ φεύγει ἀπό μέσα του. Τότε γίνεται ἄγνωστος καί ἀφανής εἰς τόν Θεόν. Γίνεται ἀδιapέραστος εἰς τās ἀκτίνας τῆς θείας ἀγάπης καί τοῦ θείου Φωτός. Κατά τόν Ἱερόν Καβάσιλα, αὐ-

τήν τήν ἀφάνειαν τήν ἐννοεῖ ὅτι εἴμαστε νεκροί κατά χάριν καί ὄχι κατ' αἴσθησιν. Ὁ δέ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος τονίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτήν τήν περίπτωσιν ζῆ, ἀλλά δέν ζῆ ἐν Θεῷ. Εἶναι ψυχικός καί ὄχι πνευματικός.

ιβ. Ἐπίλογος

Ἀνακεφαλαιώνοντας τ' ἀνωτέρω, καταλήγομεν εἰς τό συμπέρασμα, ὅτι ἡ προσωπική ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ὀδηγεῖ αὐτόν εἰς τήν πραγματικήν πνευματικήν τελείωσίν του, ὅταν κατευθύνεται πρὸς τόν θεῖον σκοπόν. Τόν ἐλευθερώνει ἀπό παντός εἶδους πάθη πιστεύοντας καί ἐλπίζοντας εἰς τήν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖον τόν καθιστᾷ ἱκανόν καί ἀνδρεῖον νά ἀντιδρᾷ καί ἀντιμετωπίζῃ τά ὅποια δυσάρεστα καί ὀδυνηρά προβλήματα του, μέ τήν ἐλευθερίαν ὅπου ἀντιμετώπισεν ὁ Κύριος τό ἐκούσιον αὐτοῦ πάθος ἀναβαίνοντας εἰς τά Ἱεροσόλυμα.

Οὕτω καί ἡμεῖς μέ καθαρμένας τὰς καρδίας, ἐκουσίως ὄπλισμένοι μέ τήν χάριν τοῦ Κυρίου, ἄς συμπορευθῶμεν μετὰ τῶν Ἀποστόλων πρὸς τό προσωπικόν ταχθέν ἕκαστος πάθος, ἵνα συσταυρούμενοι μετὰ τοῦ Κυρίου, συναναστηθῶμεν μετ' αὐτοῦ καί εἰσέλθωμεν εἰς τήν αἰώνιον Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.